

FİLOLOJİDE ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRMELER

RESEARCH & REVIEWS IN PHILOLOGY

Ekim / October 2022

Editörler

Doç. Dr. Mehmet Uysal

Arş. Gör. Dr. Yeşim Sultan Akbay

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Yaşar Hız
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Eda Altunel
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Kitaplığı
Editör / Editor • Doç. Dr. Mehmet Uysal
Arş. Gör. Dr. Yeşim Sultan Akbay
Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2022
ISBN • 978-625-430-460-6

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin
almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.

Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing

Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / Ankara / TR

Telefon / Phone: +90 312 384 80 40

web: www.gecekitapligi.com

e-mail: gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume

Sertifika / Certificate No: 47083

Filolojide Araştırma ve Değerlendirmeler

Research & Reviews in Philology

Ekim / October 2022

Editörler

Doç. Dr. Mehmet Uysal

Arş. Gör. Dr. Yeşim Sultan Akbay

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

MÜELLİFİ MEÇHUL BİR LUGAT-İ NEVÂYÎ

Sinan UYGUR 1

Bölüm 2

MELİH CEVDET ANDAY'IN ŞİİRLERİNDE YABANCILAŞMANIN DAYANILMAZ YALNIZLIĞI

Hasan CUŞA 29

Bölüm 3

ბრუნვათა ფუნქციების შეპირისპირებითი ანალიზი ქართულ
და თურქულ ენებში და მისი მნიშვნელობა ქართული, როგორც
მეორე ენის სწავლებისას

(COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOUN CASES IN
GEORGIAN AND TURKISH LANGUAGES AND ITS
IMPORTANCE IN TEACHING GEORGIAN AS A SECOND
LANGUAGE)

Mehmet Nadir ACET 43

BÖLÜM 1

MÜELLİFİ MEÇHUL BİR LUGAT-I NEVÂÎ

Sinan UYĞUR¹

¹ Doç. Dr. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. ORCID ID: 0000-0002-8021-0301.

1. Giriş

Türkçe, kullanıcılarının cevvaliyeti, gücü ve yayılımı sayesinde geniş coğrafyalarda varlık gösterebilmiş nadir dillerden biridir. 14. Yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen siyasi gelişmelerle Timurluların Türkçe konuşan halkların büyük bir kısmını tek çatı altında toplamayı başarmaları, edip ve sanatkarları gözetip kollayarak kültür merkezleri oluşturmalarıyla büyük bir edebiyat teşekkül etmiştir. Bu edebiyatın zirvesi hiç kuşkusuz Ali Şîr Nevâyî'dir. Onun eserlerini okuyup anlamak, anlayıp benzerlerini oluşturmak gayesiyle 16. yüzyılın birinci yarısından itibaren Osmanlı sahasında Abuşka Lugati (Atalay, 1970; Güzeldir, 2002; Kaçalin, 2013), Lugat-i Pîr 'Alî Şîr Nevâyî (Uygur, 2019), Der Beyân-ı Istilâhât-ı Emlahü's-Şu'arâ Mevlânâ Nevâyî (Özkan, 1996), Isramak Lugati (Nalbant, 2013), Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (Süleyman Efendi, 1298), Üss-i Lisân-ı Türkî (Mehmet Sadık, 2006) gibi pek çok sözlük ve dilbilgisi kitabı kaleme alınmıştır. Bu sahada yazılmış sözlüklerden birini de Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümünde 6613 demirbaş nolu Mecmua'nın içinde yer alan Lugat-i Nevâyî oluşturmaktadır.

Mecmua'nın 1^b-186^a yaprakları arasında Nevâyî Divanı, 186^b-187^a arasında Süret-i Defter-i Cedîd-i Kazâhâ-i Rumeli, 187^b-193^a arasında muhtelif eş'ar, 195^a'da Ma'rifeti'l-Gâlib ve'l-Mağlûb adlı eser vardır. Sözlük, Mecmua'nın 195^b-198^b arasında bulunmakta olup Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde "Lugatçe" ismiyle kayıtlıdır. Çağatay Türkçesindeki birkaç gölge kelime üzerine yaptığım taramalar sırasında rastlantı sonucu tespit edilmiş olup eserden ilk defa Lehçeler Arası Sözlükçülük Bakımından Çağatayca-Osmanlıca Sözlükler ve Lugat-i Pîr 'Alî Şîr Nevâyî (Uygur, 2019) adlı çalışmada bahsedilmiştir.

Sözlüğün sonunda herhangi bir temmet kaydı yer almamaktadır; ancak Mecmua'da sözlükten önce yer alan Nevâyî Divanı'nın Hicrî 959 yılının Cemâziye'l-âhir ayının altısında, yani Milâdî 30 Nisan 1552 yılında tamamlandığı, ayrıca her ikisinin aynı kaleminden çıktığı göz önüne alınacak olursa bu tarihte veya bu tarihten kısa bir süre sonra kaleme alındığı söylenebilir.

Eserde her sayfada on iki Çağatayca madde başı satırı, bu satırın altına veya üstüne değişik açılarla yazılmış Osmanlı Türkçesi ile karşılığının yer aldığı on iki satır vardır. Sayfaların dışa bakan taraflarında ise yine bu sözlüğün devamı niteliğinde, madde başı ile karşılıklarının birbirini keserek baklava dilimi oluşturacak şekilde çapraz olarak yazılmış madde başı ve karşılıkları mevcuttur. Kenardaki kısmın satır sayısı 12 ile 14 arasında değişmektedir. Bu kısmın çoğu yukarıdan aşağı yazılmış olmakla birlikte aşağıdan yukarı doğru sayfaya yerleştirildiği de görülmektedir.

Eserin, Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’nin nüshalarının istinsah edildiği daha eski bir nüshadan istifade edilerek telif edildiği anlaşılmaktadır. Ancak ondan pek çok yönden ayrılmaktadır. Evvela Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’nin bapları ile bahse konu sözlüğün bölümleri bütünüyle uyuşmamaktadır. Eserdeki madde başları ilk harfine göre baplara ayrılmış; ancak sıralamada madde başının ikinci, üçüncü harfi dikkate alınmamıştır. Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’de Faslü’l-Elif, Faslü’l-Bâ’, Faslü’t-Tâ’, Faslül-Cîm, Faslü’d-Dâl, Faslü’s-Sîn, Faslü’s-Şîn, Faslü’l-Kâf, Faslü’l-Kâf, Faslü’l-Mîm, Faslü’l-Vâv, Faslü’l-Yâ’ bulunmakta iken elimizdeki eserde bölüm adları Bâbü’l-Elif, Bâbü’l-Bâ’, Bâbü’t-Tâ’, Bâbü’l-Cîm, Bâbü’d-Dâl, Bâbü’s-Sîn, Bâbü’s-Sâd, Bâbü’l-Kâf, Bâbü’l-Kâf, Bâbü’l-Lâm, Bâbü’l-Mîm, Bâbü’n-Nûn, Bâbü’l-Vâv, Bâbü’l-Lâm ve’l-Elif, Bâbü’l-Yâ’ şeklinde yer almaktadır.

Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’nin madde başları ve karşılıklarına baktığımızda ise elimizdeki sözlükle ancak 328’inin bütünüyle uyuştugu görülmektedir. Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’de 604 madde başına karşın Lugat-i Nevâyî’de 747 madde başı bulunmaktadır. Yani Lugat-i Nevâyî müellifi Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’yi olduğu gibi kopya etmemiş, bir kısım kelimeyi çıkarmış, taradığı eserlerden ise 249 madde başını eserine eklemiştir. Eklenen madde başları ekseri ilgili babın sonuna ilave edilmiş, çok nadir aralara serpiştirilmiştir. Madde başlarının 29’unun ise imlasına müdahale edilerek bunlar farklı şekillileriyle değiştirilmiştir. Karşılıklar mukayese edildiğinde bunlarda da Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’ye sadık kalınmadığı görülmektedir. 77 madde başının karşılığı olarak mevcuda ilave yeni anlam verildiği veya karşılıktaki aynı anlama gelen farklı kelime tercih edildiği tespit edilmiştir. 15 madde başının ise karşılığının Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’ye göre eksik olduğu, 67’sinin ise farklı imlâ ile yer aldığı yapılan karşılaştırmadan anlaşılmıştır. Bu verilerden hareketle Lugat-i Nevâyî’yi müstakil bir eser saymak yerinde olacaktır. Müellif anlaşıyor ki pek çok eseri taramış, tespit ettiği farklı kelimeleri tasnif ederek bunlara sözlüğünde yer vermiştir.

Madde başları çoğu zaman işletim eklerinden arındırılarak değil, metinde geçtiği şekliyle bırakılması tercih edilmiş; karşılıkları da madde başlarına uygun olarak işletim ekleriyle verilmiştir. Bu bakımdan Çağatay Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arasındaki işletim ekleri denkliklerini büyük bir başarıyla gösterdiği söylenebilir. Madde başları çoklukla tek kelime olmakla birlikte bir kısım kelime grubu, cümle veya cümlemsiden oluşmaktadır. Üç beş madde başının ise karşılığı boş bırakılmıştır.

Sözlükte pek çok hatanın da varlığı kendini göstermektedir. Bunda lugat müellifinin sorumlu olduğu düşünülebilirse de kullandığı Nevâyî eserlerindeki istinsah hatalarının da etkisi olduğunu kabul etmek yerinde olacaktır. Eserde “ürkün/örkün” olarak okunabilecek şekilde yazılmış olan madde başının Nevâdirü’ş-Şebâb’ın bir yazmasında sehven “ze”nin

noktasız yazılması sebebiyle ortaya çıktığı bir makaleyle ortaya konmuştur (Uygur, 2016). Aynı hatanın istinsah tarihi olarak daha eski olan Abuşka Lugati’nde de yer alıyor olması, sözlük müellifinin eserini hazırlarken Abuşka Lugati’nden de faydalanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bir kısım madde başı ve karşılığın bu eserle denk olduğu göz önüne alınırsa bu düşüncenin kabul edilebileceği görülecektir.

Lugat-i Nevâyî’nin tek nüsha olması, bunun da pek çok hatayı barındırıyor olması hasebiyle başta kendisiyle kısmî olarak örtüşen Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî ile karşılaştırılmış ve yanlışlar tashih edilmiştir. Lugat-i Pîr ‘Alî Şîr Nevâyî’de yer almayan madde başlarındaki hataların düzeltilmesinde ise Abuşka Lugati, Dictionaire Turc Oriental, Senglax, Xulase-yi Ebbasi, Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî gibi alanın belli başlı sözlüklerine başvurulmuştur. Bütün çabamıza rağmen bazı madde başı ve karşılıkları tashih edilememiş olup bunlar ya boş bırakılmış ya da önerilen okuyuşun ardına soru işareti konmuştur.

2. Metin

195 ^b /1	bābü’l-elif	
	(1) imes	degül
	(2) ara	içinde
	(3) asru	dükeli anuñ qatı
	(4) ileyimde	önümde
	(5) ilingde	alınğda
	(6) ileyide	alında
195 ^b /2	(7) ileyde	önünde
	(8) itkeli	ideli
	(9) eylegey	eyleye
	(10) itkeç	idicek
	(11) eylegeli	ideli
	(12) eşik	kapu
	(13) isteбен	isteyüben
195 ^b /3	(14) aytanlar	diyenler
	(15) itküçi	idici
	(16) eyleben	eyleyüben
	(17) alaçuğ öy	keçeden ev
	(18) oқ	öñdin ve hemān
	(19) ornığa	ortaya
	(20) ilik	el
195 ^b /4	(21) itip	yitip
	(22) iskünçe	esince
	(23) asraban	gizleyüben
	(24) asramaq	gizlemek
	(25) ötse	geçse

195 ^b /5	(26) özgüsi ¹	yigregi
	(27) izleyip	isteyüp
	(28) uşatıp	uvadup
	(29) uruğ	hışım ve kavım
	(30) örgemci	örümcek
195 ^b /6	(31) üzgeli	enemek
	(32) ötrü	karşu
	(33) üçük şem ^c	söyünmüş mûm
	(34) öylerge	evlere
	(35) uruşka	cege
195 ^b /7	(36) ıldam	yügrük
	(37) uçramak	uğramak
	(38) içkülük	içecek nesne
	(39) anga tigrü	oña deñlü
	(40) oğşap	benzeyüp
195 ^b /8	(41) işim	savaşum ²
	(42) irik	keskin ve iri ve ihtiyār
	(43) itken	yiten
	(44) irikip	ayrılup
	(45) ölerler	ölürler
195 ^b /9	(46) anıdıban	saklayuban
	(47) eyledikke	eyledüge ³
	(48) ötrüside	karşusunda
	(49) ip işmek	ip bükmek
	(50) ip işse	ip bükse
195 ^b /10	(51) avuçlap	avuçlayup
	(52) uyağsa	tolunsa ve uyansa
	(53) uydurgeli	uyduralı
	(54) ayap	şaklayup
	(55) uçrap	uğrayup
195 ^b /11	(56) ini	kiçi qarındaş
	(57) irikip	mürekkep idüp
	(58) angdıp	diñleyüp
	(59) uruk kuyaş	yağın hışım
	(60) uruş	ceng
195 ^b /11	(61) aşuktum	aşup geldüm
	(62) ılbaratıp	tağılup
	(63) ısığ	ıssı
	(64) iriklik	irişmişlik

¹ Karşılığına binaen kelime yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz.ÇTS: “özgü” (Ünlü, 2013: 882).

² Madde başı “üyim/öyüm/uyım/oyım”, karşılığı “müsüm/mösüm/musum/mosum” şeklinde okunabilecek şekilde olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “işim savaşum ma’nasına” (Uygur, 2019: 44).

³ Madde başı ve karşılığı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “eyledikke: eyledüge” (Uygur, 2019: 45).

	(65) iti	eti
	(66) apuşka	‘avret eri
	(67) oykağ	uyanık
	(68) öndür	yüksek
195 ^b /12	(69) iger	eyer
	(70) ökte ⁴	ķudret
	(71) arıt	gider
	(72) uyatıp	utanıp ⁵
	(73) oyğanıp	mişlehü
	(74) öy igesi	ev issi
	(75) ötrüde	ķarşuda
195 ^b /k/1	(76) alaman	hānümānı hārāb
	(77) öküş	çok
	(78) az azğına	azacuk azacuk
195 ^b /k/2	(79) ongalğay	oñula
	(80) islengeni	ķoķmağı
	(81) azıķıp	azıp
195 ^b /k/3	(82) açığlanmak	acımak
	(83) anıķıp	büyüyüp
	(84) öksür	eksir ⁶
195 ^b /k/4	(85) alaķıp	tağılup
	(86) öğün	evvel
	(87) oyğatıp	uyandurup
195 ^b /k/5	(88) öykenip	öykünüp
	(89) oylanur	oyalanur
	(90) ingresem	aheste ağlasam
195 ^b /k/6	(91) ağrık	hastalık
	(92) otağa	şorğuç
	(93) oķar ⁷	yüksek
195 ^b /k/7	(94) ildam	yürügen ve yügrük
	(95) akızğunça	aķıdınca
	(96) itünğ	idünğ
195 ^b /k/8	(97) alğuluk	almalı
	(98) közge ılas	göze almaz
	(99) aluk	dimāğ muhtell
195 ^b /k/9	(100) ötrük	yalan
	(101) üzük	yüzük

⁴ Madde başı “ölke/ülke” okunabilecek şekilde yazılmış olup LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. LPAŞN: “ökte” (Uygur, 2019: 46).

⁵ “Uyanıp/oyanıp” okunabilecek karşılık LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. LPAŞN: “utanıp” (Uygur, 2019: 46).

⁶ “öksüz” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre düzeltilmiştir. LPAŞN: “eksir” (Uygur, 2019: 52).

⁷ “oķsar” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre düzeltilmiştir. LPAŞN: “oķar” (Uygur, 2019: 53).

	(102) irik ⁸	irmişlik
195 ^b /k/10	(103) angay sen	anasın
	(104) unap	döyüp
	(105) iskermek	eskimek
195 ^b /k/11	(106) üzgün ⁹	seyl katı olmak
	(107) ökülüp	dökülüp
	(108) uyğur	bahadur
195 ^b /k/12	(109) için	arasında
	(110) iş küni	ceng günü
	(111) igenge	eyle idügine
	(112) at	ism
195 ^b /k/13	(113) atap	ism virüp
	(114) öpkünçe	öpünce
	(115) asrağan	şaklayuban
196 ^a /1	(116) uçradı	uğradı
	(117) alğuçı	alıcı
	(118) ozağu kün	dünki gün
	(119) eylük yosunluk	eylik için bahşış
	(120) ilgerü	ilerü
	(121) alurğa	almağa
196 ^a /2	(122) öpkeli	öpeli
	(123) is	rāyiḥa
	(124) opup	kazmak ve pāk eylemek
	(125) atay	atayın
	(126) ıl	yıl
	(127) itik	keskin
	(128) uyalıp	utanıp
	(129) igirmek	döndürmek
196 ^a /3	(130) igrim	deryāda dönder
	(131) ilişken	birbirine dolaşan
	(132) ülüş	hişşe
	(132) ayıtğanda	eyitdügi vaqt
	(133) imgek	emek
	(134) ikevlen	ikisi bile
	(135) üçevle ¹⁰	üçi bile

⁸ “ivik” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre düzeltilmiştir. LPAŞN: “irik” (Uygur, 2019: 53).

⁹ Kelime “örüklün/örklün/ürüklün/ürklün” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. Sinan Uygur (2016). Çağatay Türkçesindeki Gölge Kelimelerden Biri: Ürkün. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı 56. 713-722.

¹⁰ Madde başı “üçevce” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “üçevle” (Atalay, 1970: 90), AL: “üçevle” (Güzeldir, 2002: 129), NS: “üçevle” (Kaçalın, 2011: 258), PdC: “اوچاولا” (Courteille, 1870: 48), S: “üçevle” (Clauson, 1960: 38), XE: “اوچاولا” (Düzgün, 1388: 130), ŞSL: “اوچاولا” (Süleyman, 1298: 26), ÇTS: “üçevle” (Ünlü, 2013: 1194).

196 ^a /4	(136) öküþ	cem‘ idüp
	(137) ing	eñek
	(138) ürküder	uykuluþ
	(139) ayakçı	sākī
	(140) aylandursa	tolandursa
	(141) altayı	dilki ¹¹ kürki
	(142) akartıp	ağardıp ¹²
196 ^a /5	(143) uğanım	ṭālī‘im
	(144) akızıp	akıdup
	(145) ırğatıp	baş şalıp
	(146) andın narı	andan öte
	(147) öy iyesi	ev issi
	(148) asramas	şaklamaz
	(149) uyat	ḥacālet
196 ^a /6	(150) akızdı	akıtdı
	(151) öčkü	keçi
	(152) ötkerip	geçürüp
	(153) itürüp	yitürüp
	(154) öyrülip	dolayup
	(155) ayamas	şaklamaz
	(156) ikelesi	ikisi
196 ^a /7	(157) öterü barur	geçer gider
	(158) indeþ idim	çağırup dururdum ¹³
	(159) imek	miñnet
	(160) ulus	ḥalk
	(161) irin ¹⁴	dudaþ
	(162) ısırga	küpe
	(163) ötüþ	edik
196 ^a /8	(164) ast	alt
	(165) asıg	aşşı
	(166) ornatıp	yerleşdürüp
	(167) iritür	iridür
	(168) öltürgülük	öltürmeli
	(169) ulğayganda	ķocalduğında ¹⁵

¹¹ “dikli/dikili” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığın “dilki” olduğu açıktır.

¹² Madde başı ve karşılığı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “akartıp: ağardıp” (Uygur, 2019: 48).

¹³ “dururdım” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlı Türkçesinin gelişim safahatından bunun bir yazım yanlışı olduğu açıktır.

¹⁴ Her ne kadar “ir” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlıca karşılığından “irin” olması gerektiği anlaşılıyor. Bkz. ALÇS: “irin” (Atalay, 1970: 49), AL: “irin” (Güzeldir, 2002: 79), NS: “irin” (Kaçalın, 2011: 182), PdC: “ايرن” (Courteille, 1870: 106), S: “érn” (Clauson, 1960: 42), XE: “ايرن” (Düzgün, 1388: 135), ŞSL: “ايرن” (Süleyman, 1298: 26), ÇTS: “irin/irn” (Ünlü, 2013: 535-537).

¹⁵ “ķocalķanda” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “ķocalduğında” (Uygur, 2019: 50).

196 ^a /9	(170) öz ve yat	kendü ve ğayrı
	(171) esrük	serhoş
	(172) uçrasa	uğrasa
	(173) özünge	kendüğe
	(174) öker	cem‘ idüp
	(175) olturuban	oturuban
	(176) oğşamak	beñzemek
196 ^a /10	(177) oğşaban	beñzeyüben
	(178) uçkun	şerār
	(179) arılmadı	pāk olmadı ¹⁶
	(180) arık	pāk
	(181) öy	ev
	(182) ayağ	şurāğı
	(183) igeli	egeyin
196 ^a /11	(184) ırte	geçen
	(185) uçrar	uğrar
	(186) ürkürep	ürküdüp
	(187) ılğaban	ılğar eylemek
	(188) iyelep	alup ¹⁷
	(189) ört	yalıñ
	(190) uzatıp	gönderüp
196 ^a /12	(191) aylaganı	alduğını
	(192) ulağ	at
	(193) ulus	bölük ve hışm
	(194) olturguzup ¹⁸	oturdup
	(195) arğadal ¹⁹	orman ve kemīn
	(196) aytlıguluk ²⁰	eydilecek
	(197) öng ilik	şag kōl
196 ^a /k/1	(198) alahan	vīrān ev
	(199) ılıman	göz götürmek
	(200) öl	nem
	(201) ebçi ²¹	‘avrat

¹⁶ “pāk olmadın” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “pāk olmadı” (Uyğur, 2019: 50).

¹⁷ “iledüp” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “alup” (Uyğur, 2019: 51).

¹⁸ “olturgurup” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kocaldığında” (Uyğur, 2019: 51).

¹⁹ “avğaral” okunabilecek şekilde yazılan kelime Çağatayca sözlüklere binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “arğadal” (Atalay, 1970: 12), AL: “arğadal” (Güzeldir, 2002: 36), NS: “a

rgadal” (Kaçalın, 2011: 115), PdC: “ارغداال” (Courteille, 1870: 13), S: “arğdal” (Clouston, 1960: 34), XE: “ارغداال” (Düzgün, 1388: 116), ŞSL: “ارغداال” (Süleyman, 1298: 9), ÇTS: “arğadal” (Ünlü, 2013: 49).

²⁰ “oytulğuluk” okunabilecek şekilde yazılan madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “aytlıguluk” (Uyğur, 2019: 52).

	(202) arğumak	at
196 ^a /k/2	(203) ayak	kağeğ
	(204) ilge	ellere
	(205) örtenür	yanar
	(206) özge	ğayı
196 ^a /k/3	(207) asray	cem‘ idem?
	(208) ol kim	ol kim
	(209) örgenmek	ögrenmek
	(210) ok	arüz?
196 ^a /k/4	(211) istegen-dik	istedügi gibi
	(212) otluğ	âteşin
	(213) âteşin gül	kırmızı gül
196 ^a /k/5	(214) iletküçi	iledici
	(215) ün	āvāz
	(216) irür	olur
	(217) üze	üzere
196 ^a /k/6	(218) örtemek	yakmak
	(219) örtenmiş ²²	göyünmiş
	(220) olğaş	konmaz ya ‘nī boğa diken
	(221) ölüğ	ölü
196 ^a /k/7	(222) ötünük	ötrük?
	(223) andağ	şöyle ve ancılayın
	(224) ornıda	oturmakta ve akrān
	(225) irür	gelür ve alur
196 ^a /k/8	(226) av	dilber
	(227) iv	ev
	(228) allıda	alında
	(229) alnıda	öñinde
	(230) ayru	muķābil
	(231) ivmek ²³	evmek
196 ^a /k/9	(232) oğşasur	lāyıkdur
	(233) altıda	altında
	(234) üçev	üçi
	(235) uşalıp	uvatup ve sınıp

²¹ “eyürki” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ÇTS: “ebçi” (Ünlü, 2013: 317).

²² Madde başı “öymiş” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. Bkz. ALÇS: “örtedim” (Atalay, 1970: 96), AL: “örtedim” (Güzeldir, 2002: 137), NS: “örtedim” (Kaçalın, 2011: 270), PdC: “اورتامک” (Courteille, 1870: 54), S: “örte-” (Clauson, 1960: 38), XE: “اورتامک” (Düzgün, 1388:131), ŞSL: “اورتامک” (Süleyman, 1298: 29), ÇTS: “örte-” (Ünlü, 2013: 878).

²³ “esümek” okunabilecek şekilde yazılmış madde başı, Osmanlıca karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “iving” (Atalay, 1970: 81), AL: “iving” (Güzeldir, 2002: 118), NS: “ëvüng” (Kaçalın, 2011: 242), PdC: “ایومک” (Courteille, 1870: 143), S: “ëw-” (Clauson, 1960: 44), XE: “ایومک” (Düzgün, 1388:151), ŞSL: “ایومک” (Süleyman, 1298: 65), ÇTS: “iv-” (Ünlü, 2013: 550).

196 ^a /k/10	(236) anğaça	añarar
	(237) ötkerür	hışmdur
	(238) az çağda	tîz zamānda
196 ^a /k/11	(239) içek	kasık
	(240) ölgey irdim	öle idim
	(241) ötrü	ancılayın
196 ^a /k/12	(242) uğan	tañrı
	(243) as	ķākum
196 ^b /1	bābü'l-bā'	
	(244) bayat	tañrı
	(245) bat bat	tîz tîz
	(246) бүтев	bütün
	(247) başkarmaķ	döndürmek
196 ^b /2	(248) bortağ	şarp
	(249) bulağ	çeşme ve göl
	(250) bardı	vardı ve gitdi
	(251) bilgey	bile
	(252) bulğastı	bulaştı
	(253) bulğandı	bulandı
196 ^b /3	(254) yazğurdunğ ²⁴	kebāyir ²⁵ mensüb kıldunğ
	(255) börü	ķurt
	(256) butratıp	tağılmaq ve rāyiha virüp
	(257) biyik	böyük
	(258) bola almas ²⁶	olabilmez
	(259) birev	bir kişi
196 ^b /4	(260) barça	dükeli
	(261) birip	virüp
	(262) beyle	böyle
	(263) birle	bile
	(264) бүтүп	bitüp
	(265) burun	evvel
	(266) bar	var
	(267) baş töben	baş aşığa
196 ^b /5	(268) baş kötürüp	baş kaldurup
	(269) bilgü	bilmek
	(270) бүтregen	düşen ²⁷

²⁴ “bazğurdunğ” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “yazğurdunğ” (Uygur, 2019: 55-77).

²⁵ “kitāba” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kebāyir” (Uygur, 2019: 55).

²⁶ “bola imes” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı Çağatayca açıklanabilirliğine ve LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “bola almas” (Uygur, 2019: 56).

²⁷ “rüşen” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “düşen” (Uygur, 2019: 56).

	(271) bala	yavrı
	(272) balalap	yavırlayup
	(273) bütreden	tağıluban
196 ^b /6	(274) bir bir	añıl añıl
	(275) bu uçurda ²⁸	bu zamānda
	(276) burna çağda	evvel zamānda
	(277) bekevül	çaşnī-gır ve hāzır baş
	(278) bitip	yazup
	(279) boğuz ²⁹	boğaz
196 ^b /7	(280) baş ırğatıp	baş şalıp
	(281) bağırı kara	bir kuş ismidür
	(282) bozlap	inledi
	(283) botalayup	enikleyüp
	(284) başak	demren
	(285) bulğaban ³⁰	buluban
196 ^b /8	(286) buluç	bir tã'ife
	(287) бүркүт	yırtıcı kuşlardan birisi
	(288) pergāle	ciger pāresi
	(289) peyker	şūret
	(290) bīr	dilber
	(291) belālīg	belālı
	(292) bizge	bize
	(293) bolmağay	olmasun
196 ^b /9	(294) birgüçi	virici
	(295) bolsam	olsam
	(296) bolup	olup
	(297) bağlağan	bağlayan
	(298) bala	oğlan
	(299) biye	kulan
196 ^b /10	(300) batyal	iki yaşar
	(301) bişmen	thane
	(302) bay	ğanī
	(303) bayat	kadīm
	(304) бүтер	biter
	(305) бүтмек	oynamak
	bābü't-tā'	
196 ^b /11	(306) tiştiler	çözdiler
	(307) tirig	diri
	(308) teprenip	deprenip

²⁸ “bu uçrada” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “bu uçurda” (Uygur, 2019: 57).

²⁹ “borğuz/borğuz” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “aytılğuluk” (Uygur, 2019: 57).

³⁰ “buğaban” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “bulğaban” (Uygur, 2019: 57).

	(309) tavişkan	tavşan
	(310) talding	kaldın
196 ^b /12	(311) tapuğungda	tapuğda
	(312) tanıştılar	bilişdiler
	(313) tavşalğan	zebün olan
	(314) tingenge	diñlenmege
	(315) tutaşğan	tız yanan ³¹
	(316) toğğan	toğan
196 ^b /k/1	(317) tünglük	pencere
	(318) tolğar	dönderür ³²
	(319) tarqatıp	dağıdup
196 ^b /k/2	(320) talardın	yağmadan ³³
	(321) tiri	deri
	(322) tutğuçı	dutucı
	(323) toyğarmak	doyurmak
196 ^b /k/3	(324) toynaq	dırnaq
	(325) tal	sögüt
	(326) tük	kıl
	(327) tartıp	çekip
196 ^b /k/4	(328) tişkenler	delenler
	(329) tişük	delik
	(330) tuş tuşumdın	eñrafımdan
196 ^b /k/5	(331) talaş	ğavğa
	(332) töre	‘ādet
	(333) talıp	yorulup
	(334) tutabir	dutıvir
196 ^b /k/6	(335) tāpāk	dalpınmak ³⁴ ve depmek
	(336) tatmay	datmayup
	(337) tik	yalғuz
	(338) tanlap	bulup
196 ^b /k/7	(339) türlüg	dürlü
	(340) tüzük	düzülmüş
	(341) tına almay	dutamaz
	(342) tüzük	düz
196 ^b /k/8	(343) taşıp	daşıp
	(344) tutmaq	dutmaq
	(345) tutulı	dutalum
	(346) tireci	oluk

³¹ Kelimenin yazımında noktalama eksikliği var.

³² “döydedür/düyderür” okunabilecek şekilde yazılmış. Madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “dönderür” (Uygur, 2019: 58).

³³ “yağmadın” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “yağmadan” (Uygur, 2019: 59).

³⁴ “dapınmak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da hem Çağatayca karşılığına hem de açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

196 ^b /k/9	(347) tavuş	ayağ düpürdüsü damla sesi
	(348) tınç	dinç
	(349) tilberegen	delüren
	(350) talaşup	çekişüp
196 ^b /k/10	(351) tul kırtğa	ersiz ‘avrat
	(352) tegip	degip
	(353) tit tit	didem didem
196 ^b /k/11	(354) taşkarmak	gezmek
	(355) tigre	dāyire
	(356) tir	ter
	(357) taturmas	ıadurmaz ³⁵
196 ^b /k/12	(358) tügün	düglemiş
	(359) taşlamak	atmak
	(360) tüp	dip
	(361) tülkü	dilkü ³⁶
196 ^b /k/13	(362) toğrap	doğrayup
	(363) taban ³⁷	taban
	(364) tügün	dügün ³⁸
	(365) tüz	doğrı
	(366) töşelip	döşenüp
	(367) tat	dād feryād?
196 ^b /k/14	(368) taşkarı	taşra
	(369) tavuğ	ıavuk
	(370) töşük	delük
	(371) ton	ıaftan
	(372) tartmak	çekmek
197 ^a /1	(373) tağ	ıağ
	(374) tingri	allāh
	(375) tikilip	dikilüp
	(376) tartılıp	çekilüp
	(377) taptı	buldı
	(378) til	dil
197 ^a /2	(379) tañgıp	bağlayup
	(380) teprete almay	kımıldadıbilmez ³⁹
	(381) timür	demür
	(382) tırnağ	dırnağ

³⁵ “ıadurmas” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN de dikkate alınarak yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. LPAŞN: “ıatırmaz” (Uygur, 2019: 60)

³⁶ “dellü” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık LPAŞN dikkate alınarak yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “dilki” (Uygur, 2019: 61).

³⁷ “ıapan” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “ıaban” (Uygur, 2019: 61).

³⁸ “tügün” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “dügün” (Uygur, 2019: 61).

³⁹ “kımıldadıbilmez” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık LPAŞN de dikkate alınarak yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kımıldadıbilmez” (Uygur, 2019: 62).

	(383) tümen	biñ
	(384) tapıban	buluban
	(385) ting	berāber
197 ^a /3	(386) türme ⁴⁰ ton	bir nev ‘i kaftan
	(387) tapmağaylar	bulmayalar
	(388) tivrep	sancup
	(389) tarlat ⁴¹	bir t̄ayife
	(390) tüküz	ma ‘mūr
	(391) tar̄kang	tağılmağ
197 ^a /4	(392) tapuğ	tapı
	(393) tangızmağ	‘acaplamağ
	(394) tarımağ	tarımağ
	(395) tirgemek	erişdürmek
	(396) tumuşmağ	sākin olmağ
	(397) tamızdı	taamladı
197 ^a /5	(398) talğamış ⁴²	göndermiş
	(399) tanlamış	añlamış
	(400) tutaş	ulaşık ve yoldaş
	(401) tipe	depe
	(402) tavşalğu dik	zebün olur gibi
	(403) tirse	dirse
197 ^a /6	(404) tanlaman	eglemen
	(405) tola	dolu
	(406) tiş kırıldar	diş biler
	(407) tiş katamağ	diş bilemek
	(408) tiş kataman	diş bilemen
197 ^a /7	(409) tutkusı	tutacağdur
	(410) talaşıp	dalaşup
	(411) turluğ	kara ev
	(412) tileyü tur ⁴³	isteyüp durur
	(413) tiggeç ⁴⁴	degicek ⁴⁵
	(414) talan	yağmā
197 ^a /8	(415) tanışmağ	bilişmek
	(416) toktamağ ⁴⁶	sākin olmağ

⁴⁰ “turna/torna/türne/törne” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “türme” (Uygur, 2019: 63).

⁴¹ “tarlap” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “tarlat” (Uygur, 2019: 63).

⁴² “tanğaş” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “talğamış” (Uygur, 2019: 62).

⁴³ “tiler tutur” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “tileyü tur” (Uygur, 2019: 64).

⁴⁴ “tikilgeç” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “tiggeç” (Uygur, 2019: 64).

⁴⁵ “diyicek” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “degicek” (Uygur, 2019: 64).

	(417) tuvağ	duvak
	(418) tartığ	peşkeş
	(419) titregüç	titreyik
	(420) tokulğan	doğan
197 ^a /9	(421) tokğan ağası	toğmış büyük karındaşı
	(422) tankatar	pās-bān
	(423) tūzer min	dūzerin ⁴⁷
	(424) tim tim	katre katre
197 ^a /10	(425) turğanı bile	durduğıyla
	(426) tolun ay	bedr ay
	(427) talıkıp	yorulup
	(428) tite ve tit	didim didim
	(429) tavuş	seslemek
197 ^a /11	(430) tivürleyip	oyulğayup ⁴⁸
	(431) taşık	at
	(432) tigrü	degin
	(433) tınmak	epsem olmak
	(434) tip	öküz
	(435) toyuk	tavuk
	(436) tomur	yumurda
197 ^a /12	(437) temir ⁴⁹ telken	urba
	(438) tüye	deve
	(439) tilep	dileyüp
	(440) tiler min	dilerim
	(441) tabar	olur
	(442) tuşluk ⁵⁰	pehlü
	(443) tübi	dibi
	(444) tingiz	deñiz
197 ^a /k/1	bābü'l-cīm	
	(445) çağılın ⁵¹	āşikāre kişi
	(446) cān talaşur	cān çekişür
	(447) çuyarga	kaçmağa

⁴⁶ “tofkamak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı Çağatayca sözlüklere göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “toktadı” (Atalay, 1970: 210), AL: “toktadı” (Güzeldir, 2002: 275), NS: “toktadı” (Kaçalın, 2011: 484), PdC: “توقتامق” (Courteille, 1870: 238), S: “tokta-” (Clauson, 1960: 52), XE: “توقتامق” (Düzgün, 1388:183), ŞSL: “توقتامق” (Süleyman, 1298: 122), ÇTS: “tokta-“ (Ünlü, 2013: 1143).

⁴⁷ Karşılık her ne kadar “toğrı kişim” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “dūzerin” (Uygur, 2019: 64).

⁴⁸ “oylanıp/uyulanıp” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “oyulğayup” (Uygur, 2019: 65).

⁴⁹ “temüz” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da “elbise” anlamındaki “telken” kelimesiyle ilişkili olmalıdır.

⁵⁰ “tevşin” okunabilecek şekilde yazılmış madde başı karşılığına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ŞSL: tuşluk (Süleyman Efendi,), ÇTS: tuşluk (Ünlü, 2013: 1165)

⁵¹ “çalgın” okunabilecek şekilde yazılan madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “çağılın” (Uygur, 2019: 65).

197 ^a /k/2	(448) çokung	oyun
	(449) çakır	şarāb
	(450) çıkıg	çıkık
	(451) çarlatdı	çağırttı
	(452) çirik	leşker
197 ^a /k/3	(453) çöl çibin	ıssız memleket ve şipek
	(454) çengel	orman
	(455) çın	gerçek
	(456) çayan	yalabık
	(457) çakın	cömerd
197 ^a /k/4	(458) çirgelik	orta hāllılar
	(459) çürgemek	yakmak
	(460) çağladım	bildim
	(461) çarmaş	şarmaş
197 ^a /k/5	(462) çırmap	sıçrayup
	(463) çigreniben ⁵²	açılıban
	(464) çumgay	dala
	(465) çummağ	dalmağ
197 ^a /k/6	(466) çöp	_____
	(467) çet	çingene
	(468) çirilik	yavuzluk
	(469) çökti	daldı
	(470) çupuşup	öpüşüp
197 ^a /k/7	(471) çünk	böyük gemi
	(472) çal	çil
	(473) çerge	ālāy
	(474) çupulğan tar	oyulğanan iplik
	(475) çöküş	çekük ve tokmak
197 ^a /k/8	(476) çıdar min	şabr iderim ⁵³
	(477) çörçek	hikāyet
	(478) çürgük	yanık
	(479) çavun	çavgun yağmur
197 ^a /k/9	(480) çuçi	kul-ı mahşüş ⁵⁴
	(481) çığatay	tatardan bir kabîle
	(482) çapmak	at segirtmek
	(483) çaykalmak	çalkanmak
197 ^a /k/10	(484) çüçük	taşlu
	(485) çölge	taş etegindeki şahrā
	(486) çarlap	çağırmak

⁵² “çingreniben” okunabilecek şekilde yazılmış madde başı NS’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. NS: “çigreniben” (Kaçalin, 2011: 528).

⁵³ “ideyim” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “iderin” (Uygur, 2019: 67).

⁵⁴ “mahşül” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kul-ı ma«şüş” (Uygur, 2019: 67).

197 ^a /k/11	(487) çarlamak	çağırıp getürmek
	(488) çırmağay min	şarar oldum
	(489) çırmamış ⁵⁵	yapışup çıkmış
	(490) cibe	yigid
197 ^a /k/12	(491) çömçe	kaşık
	(492) çıçğan	sıçan
	(493) çapdurma ⁵⁶	gönderme
	(494) çapdurdı	gönderdi
197 ^a /k/13	(495) çağlamak	taḥmîn eylemek
	bābü'l-hā'	
	(496) ḥaberci	peygamber
	(497) ḥaste	dāne
197 ^a /k/14	bābü'd-dāl	
	(498) daruğa	şubaşı
	(499) dāy	divār
	(500) dapkur ⁵⁷	şaf ⁵⁸
197 ^b /1	(501) döltü ⁵⁹	sırtlan
	bābü's-sin	
	(502) saḫsın	bir memleket
	(503) sıkılap	bir memleket
197 ^b /2	(504) sırmadı	ṭutdı
	(505) sird	sür'at
	(506) sınğan	uvanık
	(507) salkın	temevvüc
197 ^b /2	(508) sivük ⁶⁰	yās
	(509) südrelep	sürülüp
	(510) sayçalupdur	şayılpdur

⁵⁵ “çırmamıymış” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

⁵⁶ “çorma” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “çapturdı” (Atalay, 1970: 222), AL: “çapturdı” (Güzeldir, 2002: 290), NS: “çapturdı” (Kaçalın, 2011: 505), S: “çaptur-” (Clauson, 1960: 54), XE: “چاپتورماق” (Düzgün, 1388:193), ÇTS: “çaptur-“ (Ünlü, 2013: 228).

⁵⁷ “doyğur” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlıca karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “dapkur” (Atalay, 1970: 250), AL: “dapkur” (Güzeldir, 2002: 320), NS: “dapkur” (Kaçalın, 2011: 553), PdC: “دایکور” (Courteille, 1870: 314), S: “dapkur” (Clauson, 1960: 58), XE: “دایکور” (Düzgün, 1388: 212), ŞSL: “دایکور” (Süleyman, 1298: 168), ÇTS: “dapkur” (Ünlü, 2013: 273).

⁵⁸ “şafa” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “şaf” (Uygur, 2019: 68).

⁵⁹ “döltür” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlıca karşılığına ve Çağatayca açıklanabilirliğine göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “dultu (dolto)” (Atalay, 1970: 262), AL: “dultu ve dolto” (Güzeldir, 2002: 331), NS: “döltü” (Kaçalın, 2011: 570), PdC: “دولتو” (Courteille, 1870: 322), S: “döltü” (Clauson, 1960: 59), XE: “دولتو” (Düzgün, 1388: 215), ŞSL: “دولتو” (Süleyman, 1298: 172), ÇTS: “döltü” (Ünlü, 2013: 305).

⁶⁰ Kelime “setük” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Çağatay Türkçesi sözlüklerinde böyle bir kelimenin olmadığı görülmektedir. Karşılığın duygu ifade etmesi hasebiyle “yā”nın noktalarının “tā” ile yer değiştirdiği düşünülerek kelime yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

	(511) sirgek	yemekden göze zarar olmak
	(512) saġal	şakısı
197 ^b /3	(513) sürgenip	sürünüp
	(514) sanamazın	şayamadın
	(515) sarıġ aġrık	şarılık zahmeti
	(516) sözlegey ⁶¹	söyleşe
	(517) sigirip	segirdip
197 ^b /4	(518) sunġaç	şunucak ⁶²
	(519) say taş	çay taş
	(520) sülegey	salyar ⁶³
	(521) say	bulanuġ şu
	(522) salķın ⁶⁴	rāyiĥa
	(523) sıpkardı	içdi
197 ^b /5	(524) saġınur min	sanurın
	(525) sivüli	gözel
	(526) sar[u]	taraf
	(527) sürgelik	sürmeli
	(528) sürüg	süri
	(529) sanap	sayıp
197 ^b /6	(530) sustayıp	sustalmak
	(531) sınamay	deñemeksizin ⁶⁵
	(532) singürdüm	murād eyledüm ve bildüm
	(533) salġuĉı	şalıcı
197 ^b /7	bābu’ş-şād	
	(534) şaklık	_____
	bābu’l-kāf	
	(535) kaysı	ķanġısı
	(536) kuyaş	güneş
197 ^b /8	(537) ķozġamak	perīşānlık
	(538) kıızıġ	ıssı
	(539) ķazġanıp	ķazanıp
	(540) ķaptan	ķaftan
	(541) ķoyı	aşāġı
	(542) ķoldamak	elin alup gitmek
197 ^b /9	(543) ķoş	ķadeĥ
	(544) ķılġan say	ķılıncaġaz

⁶¹ “sölegen/sülegen” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “sözlegey” (Uyġur, 2019: 69).

⁶² “sutġaç satucak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı ve karşılığı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “sunġaç: şunucak” (Uyġur, 2019: 69).

⁶³ “söyler” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “salyar” (Uyġur, 2019: 69).

⁶⁴ “sayķın” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “salķın” (Uyġur, 2019: 68).

⁶⁵ “yazın deñemek” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: deñemeksizin” (Uyġur, 2019: 69).

	(545) kop	kalķ
	(546) kayguluk	ġamlu
	(547) kırak	kenār
	(548) kuyun	kaşırġa
197 ^b /10	(549) koy	koyun
	(550) karı	kurı koça
	(551) kopmak ⁶⁶	kalķmak
	(552) kalpaġ	tākya
	(553) kuruġ	kurı
	(554) kay biri	kaġı biri
	(555) kurġuşun	kurşun
197 ^b /11	(556) kalın	çok
	(557) kaytaġanı	dönmesi
	(558) karakçı	harāccı ⁶⁷
	(559) kırav	kırāġu
	(560) katıġ	katı
	(561) kırāġ	kenār
	(562) kuturġay	ķudura idi
197 ^b /12	(563) kavurmaç ⁶⁸	yerden yukarı olmak
	(564) kovġalı ⁶⁹	ķovalı
	(565) kıcıġlap ⁷⁰	ķucaklayup
	(566) ķolda ķolum	ķut elüm
	(567) kayġurma ⁷¹	ġam çekme
197 ^b /k/1	(568) ķotan	bir ulu ķuş
	(569) kızik	ıssı
	(570) kalġu dik	ķalduġı gibi
	(571) ķonġan	ķonan
197 ^b /k/2	(572) karaġcı	ķarakol
	(573) kaytaban	dönüben

⁶⁶ “koymay/kuymay” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlıca karşılığından kelime yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “kopmak” (Atalay, 1970: 326), AL: “kopmak” (Güzeldir, 2002: 404), NS: “kopmak” (Kaçalın, 2011: 681), PdC: “قويمق” (Courteille, 1870: 322), S: “kop-” (Clauson, 1960: 68), XE: “قويماق” (Düzgün, 1388: 263), ŞSL: “قويمق” (Süleyman, 1298: 230), ÇTS: “kop-“ (Ünlü, 2013: 647).

⁶⁷ Karşılık “harakçı” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Osmanlı Türkçesinde böyle bir kelimenin olmadığı/olamayacağı sebebiyle yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

⁶⁸ “kavdurmaç” okunabilecek şekilde yazılmış kelime mevcut Çağatayca sözlüklerde tespit edilememiştir. Karşılık ile uyumuna da yapısal olarak olabilirliği en yüksek kelime ile madde başı tashihi edilmiştir. Bkz. ALÇS: “kavurmac” (Atalay, 1970: 316), AL: “kavurmac” (Güzeldir, 2002: 391), NS: “kavurmaç” (Kaçalın, 2011: 661), PdC: “قاورماچ” (Courteille, 1870: 412), S: “kawurmac” (Clauson, 1960: 68), XE: “قاورماچ” (Düzgün, 1388: 262), ŞSL: “قاوروماچ” (Süleyman, 1298: 224), ÇTS: “kavurmaç” (Ünlü, 2013: 597).

⁶⁹ “kovaġalı” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığından ve Çağatayca açıklanabilirliğinden bunun yanlış olduğu açıktır.

⁷⁰ “kıcılġlap” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: kıcıġlap” (Uygur, 2019: 71).

⁷¹ “karıurma” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN M nüshasına göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: kayġurma” (Uygur, 2019: 72).

	(574) kavlar	kovar
	(575) kavalıp	toğrılup
	(576) kıynalıp ⁷²	‘azāb idüp
	(577) karu	‘ivāz
197 ^b /k/3	(578) kapsamış	kaplamış
	(579) kaplap ⁷³	kaplayup
	(580) kayrulur ⁷⁴	egilür ve bükülür
	(581) kuşluk ve ku	eşek ve katır
197 ^b /k/4	(582) kırğu	atmaca
	(583) kart	koca
	(584) karçığay	çakır toğan
	(585) kalkan	kalkan
	(586) konan	üç yaşar
197 ^b /k/5	(587) koyğay	koyuban
	(588) kutulmak	kurtulmak
	(589) kayda ⁷⁵	kanda
	(590) kayu	kağrı
	(591) kay	öjinde ve kağrısın
	(592) kayu	onmaz
197 ^b /k/6	(593) kayğurup	gam yemek
	(594) karağ	göz bebegi
	(595) kayı yimeng ⁷⁶	gam yimeng
	(596) kaşıda	öjinde
197 ^b /k/7	(597) kayu	dükeli
	(598) kalğan	kalsun
	(599) kalmağay	kalmaz
	(600) kalmağan	kalmayan
	(601) kurgan	hişār
197 ^b /k/8	(602) kozğaldı	çoğaldı ve kırdı ve kuvandı ve
hareket itdi		
	(603) kuşğa ohşar	kuşa benzer
	bābü’l-kāf	

⁷² “kıynayıp” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına ve Çağatayca sözlüklere binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “kınalıp” (Atalay, 1970: 325), AL: “kınalıp” (Güzeldir, 2002: 402), NS: “kıynalıp” (Kaçalın, 2011: 679), PdC: “قینالیپ” (Courteille, 1870: 552), S: “kinal-” (Clauson, 1960: 71), XE: “قینالمق” (Düzgün, 1388: 274), ÇTS: “kıynal-“ (Ünlü, 2013: 630).

⁷³ “kaplayıp” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kaplap” (Uygur, 2019: 73).

⁷⁴ “kayrulur” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kayrulur” (Uygur, 2019: 73).

⁷⁵ “kalıda” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığında bunun bir yazım yanlışı olduğu açıktır. Bkz. AL: “kayda” (Güzeldir, 2002: 392), NS: “kayda” (Kaçalın, 2011: 664), S: “kayda” (Clauson, 1960: 68), XE: “قاید” (Düzgün, 1388: 262), ÇTS: “kayda” (Ünlü, 2013: 598).

⁷⁶ “karılang” okunabilecek şekilde yazılmış kelime anlamına ve açıklanabilirliğine binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “kayu” (Atalay, 1970: 316), AL: “kayu” (Güzeldir, 2002: 391), NS: “kayu” (Kaçalın, 2011: 662), ÇTS: “kayu/kayı” (Ünlü, 2013: 598-600).

197 ^b /k/9	(604) kece ⁷⁷	dilsiz
	(605) kiskületing	kesdürdün
	(606) gül-i zibā	kırmızı gül
	(607) köyük	yanık
	(608) kimsen	kimzand ⁷⁸
197 ^b /k/10	(609) ketek	kedek
	(610) gül-i hod-rū	yaban gülü
	(611) gül-i ra' nā	bir yanı kırmızı bir yanı sarı gül
	(612) keçek	egri ve terāzū
	(613) kökrek	bögür ve pehlū
197 ^b /k/11	(614) körgülük	görümlü
	(615) küyev	güyegü
	(616) kiyinçe	ardınca
	(617) kin ⁷⁹	giçe
	(618) köngültaş	göñül birikdirmiş ⁸⁰
197 ^b /k/12	(619) köpelek ⁸¹	kelebek ⁸²
	(620) körgenge	görene
	(621) kölege	gölge
	(622) kürük mākiyān	dişi tavuk
	(623) kişi qaram	yakın hışım
198 ^a /1	(624) köprek	çok
	(625) köpgine	çokça
	(626) kölek	mevc-i deryā
	(627) küykenek ⁸³	çaylak
	(628) güşmer	çirkin
198 ^a /2	(629) kiyiz	halı
	(630) küyer min	yanarın
	(631) kesken	kesilen
	(632) könglümge	göñlüme
	(633) körgeç	göricek
198 ^a /3	(634) kiymes	giymez
	(635) kitürür	getürür

⁷⁷ Madde başı önce üste yazılmış; ancak aralığın dar olduğu anlaşıncaya bir alta yeniden yazılmış. “kece” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kayrulur” (Uygur, 2019: 73).

⁷⁸ “kezmend” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kimsen” (Uygur, 2019: 73).

⁷⁹ “kez” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kin” (Uygur, 2019: 74).

⁸⁰ “birikdiş” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “birikdirmiş” (Uygur, 2019: 74).

⁸¹ “köpelik” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “köpelek” (Uygur, 2019: 74).

⁸² “kelilik” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “kelebek” (Uygur, 2019: 74).

⁸³ “köykek/küykek” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “küykenek” (Uygur, 2019: 74).

	(636) keltürür	getürür
	(637) körgüzür	gösterür
	(638) körgüzüben	gösterüben
	(639) kilmey	gelmedin
198 ^a /4	(640) kengeş ⁸⁴	müşāvere
	(641) kömrek	bögür
	(642) körklü	devletlü
	(643) kiş ⁸⁵ kurun	ķaraņu gice
	(644) közgü	āyīne
	(645) küydürüp	yaķup
198 ^a /5	(646) kürgen	iki pādīšāh kızın cem‘ iden
	pādīšāh demek olur	
	(647) külgü	gülmek
	bābü’l-lām	
	(648) luv	yılan
	bābü’l-mīm	
198 ^a /6	(649) möldür	nem
	(650) mundu	çay ve āhū
	(651) marağa	yuvalanma?
	(652) mangış ⁸⁶	baķış
	(653) mining	benim
198 ^a /7	(654) munğlaşıp	derdleşıp
	(655) muz	buz
	(656) mayuķ	çiçek ğoncesinüj perdesi
	(657) mīrek	maħbūb
	(658) möçek	būse
	(659) möldür	tolu
198 ^a /8	(660) mundu	meteriz
	(661) min	ben
	(662) miyān	būned
	(663) munğrayıp ⁸⁷	degzinüp
	(664) mamuğ	pamuķ

⁸⁴ Kekkeş” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı karşılığına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “kingeş” (Atalay, 1970: 351), AL: “kingeş” (Güzeldir, 2002: 434), NS: “kēngeş” (Kaçalın, 2011: 728), PdC: “کینگش” (Courteille, 1870: 490), S: “gēngeş” (Clauson, 1960: 74), XE: “کینگش” (Düzgün, 1388: 286), ŞSL: “کینگش” (Süleyman, 1298: 268), ÇTS: “kiñeş” (Ünlü, 2013: 635).

⁸⁵ “kenc” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılığına ve Çağatayca sözlüklere binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “gic kurun” (Atalay, 1970: 346), AL: “kiç kurun” (Güzeldir, 2002: 427), NS: “gēcķurun” (Kaçalın, 2011: 716), S: “kēc kurun” (Clauson, 1960: 73), XE: “کچ قرون” (Düzgün, 1388: 284), ŞSL: “کچ قرون” (Süleyman, 1298: 272), ÇTS: “kiç kurun” (Ünlü, 2013: 632).

⁸⁶ “maykiş” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “mangış” (Uygur, 2019: 75).

⁸⁷ “munğrayıp” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN’ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “munğrayıp” (Uygur, 2019: 75).

198 ^a /9	(665) mundak	ol-kadar ve buncılayın
	(666) munğlıg	bunun gibi
	(667) mundın	bundan
	(668) manga	baña
	(669) munğlıg	bunun gibi ve zevällı
	(670) mırzā	beg
	(671) mu	āyā
bābü'n-nūn		
198 ^a /10	(672) niçük	niçün
	(673) nime	nesne
	(674) naqçı	nāyib ⁸⁸
	(675) nağu	nağu
	(676) narı	taşra
bābü'l-vāv		
198 ^a /11	(677) vesme	rāstıq
	bābü'l-hā'	
	(678) harmak	beñzemek
	bābü'l-lām ve'l-elif	
198 ^a /12	(679) lā	vay
	bābü'l-yā' ⁸⁹	
	(680) yaşurğan ⁹⁰	gizlenmiş
	(681) yandaşmak	yanaşmak ve bile yanaşmak
	(682) yasal	ağa
198 ^a /k/1	(683) yağdu	rüşen
	(684) yaş	oğlan
	(685) yasalun	düzülen
	(686) yarmak	rāyic aqça ve yaramaq?
	(687) yavuşğan ⁹¹	duşan ⁹²
198 ^a /k/2	(688) yavuşdı	bileşdi ⁹³
	(689) yalduz	yaldız
	(690) yığı	ağlamak
	(691) yolukşa	buluşsa
198 ^a /k/3	(692) yoluktum	sataşdum?
	(693) yaman	yaramaz
	(694) yaruq	rüşen

⁸⁸ “yayıp” okunabilecek şekilde yazılmış olan karşılık madde başına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

⁸⁹ “yābü'l-yā'” okunabilecek şekilde yazılmış.

⁹⁰ “yapurğay” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başı LPAŞN'ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “yaşurğan” (Uygur, 2019: 75).

⁹¹ “yavuşlak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN'ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “yavuşkan” (Uygur, 2019: 74).

⁹² “dutuşan” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAŞN'ye göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAŞN: “duşan” (Uygur, 2019: 74).

⁹³ “yalaşdı/yeleşdi” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karşılık madde başına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

198 ^a /k/4	(695) yuķar	yetişür
	(696) yoldamak	yol göstermek
	(697) yasap	düzüp
198 ^a /k/5	(698) yığlağu dik	ağlar gibi
	(699) yığlay dik ⁹⁴	ağlar gibi
	(700) yançar	ezer ⁹⁵
198 ^a /k/6	(701) yorğalamak ⁹⁶	yorğatmak
	(702) yolukup	sataşup
	(703) yalbarsam	yalvarsam
198 ^a /k/7	(704) yalıķıban	incinip
	(705) yimröldi	obruıldı
	(706) yüzük	çarıkçı
198 ^a /k/8	(707) yazğurdung ⁹⁷	günāh mensüb kıldun
	(708) yadaman	dirîĝ eylemez
	(709) yalav	alav
198 ^a /k/9	(710) yanĝu	řadā
	(711) yazĝan	yazar
	(712) yuķmış ⁹⁸	bulaşmış
198 ^b /1	(713) yavumas	? ve yaklaşmaz ve yetişmez
	(714) yanĝlıĝ	gibi
	(715) yormak ⁹⁹	ķarb
198 ^b /2	(716) yaşurun	gizlü
	(717) yaşlar	gencler ve tıfıllar ¹⁰⁰
	(718) yıĝaķ	aĝaķ
198 ^b /3	(719) yalbarur	yavarur
	(720) yarlu	faķır
	(721) yaldurĝa	bir nev ‘ı ‘araba
198 ^a /3	(722) yamĝur	yaĝmur
	(723) yavķun	yavķun?
	(724) yarutup	yakıp
198 ^a /3	(725) yorımas	gelmez
	(726) yazsa ¹⁰¹	yańılsa

⁹⁴ “yığlayın dik” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karřılıĝına ve Ćaĝatayca aķıklanabilirliĝine ĝöre tashiħ edilmiştir.

⁹⁵ “ārüz” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAşN’ye ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAşN: “ezer” (Uyĝur, 2019: 77).

⁹⁶ “yorĝamak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAşN’ye ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAşN: “yorĝalamak” (Uyĝur, 2019: 77).

⁹⁷ “yazĝurdıng” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAşN’ye ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAşN: “yazĝurdung” (Uyĝur, 2019: 77).

⁹⁸ “yavukmış” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAşN’ye ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAşN: “yukmış” (Uyĝur, 2019: 77).

⁹⁹ “yozmak/yuzmak” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da LPAşN’ye ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. LPAşN: “yormak” (Uyĝur, 2019: 77).

¹⁰⁰ “tıfınlar” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başına ĝöre düzeltilmiştir.

¹⁰¹ “yazba” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da karřılıĝına ve Ćaĝatayca aķıklanabilirliĝine ĝöre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

	(727) yan	dön ve taraf
	(728) yanıp	dönüp ¹⁰²
	(729) yalguz	tenhâ
198 ^a /4	(730) yügürmek ¹⁰³	yügürmek
	(731) yığar	dutar
	(732) yıparıp	ķavuşup?
	(733) yoğ irdi	yoğıdı
	(734) yiberdi ¹⁰⁴	iletđi
198 ^a /5	(735) yavaş	erken buluşmak
	(736) yarlığ	hük̄m
	(737) yapılmaķ	örtmek
	(738) yavumaķ	yaķın olmaķ
	(739) yazğurmak	günāha mensüb olmaķ
	(740) yalķımaķ	içmek?
198 ^a /6	(741) yavuşmas	tefāvüt itmez
	(742) yalğan	yalan
	(743) yanınğ	dönünğ
	(744) yaťa dařı	al tařı yāhūd āfsün okudukları
		taşdur ki ķan bulaşsa yağmur
		yağar
198 ^a /7	(745) yada taş	m
	(746) yada taş	m
	(747) yaķmas	yaramaz ya ‘nī nef’i yok

¹⁰² “dönip” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da madde başına ve Osmanlı Türkçesinin ses uyumlarına göre yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

¹⁰³ “yödürmek/yüdürmek” okunabilecek kelime karşılığına binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir.

¹⁰⁴ “yapardı” okunabilecek şekilde yazılmış olsa da Çağatayca sözlüklere binaen yukarıdaki gibi düzeltilmiştir. Bkz. ALÇS: “yıpardı” (Atalay, 1970: 406), AL: “yıpardı” (Güzeldir, 2002: 494), NS: “yiberdi” (Kaçalın, 2011: 821), PdC: “بیبارمک” (Courteille, 1870: 551), S: “yiber-” (Clauson, 1960: 80), XE: “بیبارمک” (Düzgün, 1388: 316), ŞSL: “بیبارمک” (Süleyman, 1298: 224), ÇTS: “yiber-“ (Ünlü, 2013: 1253).

KAYNAKLAR ve KISALTMALARI

- ATALAY, B. (1970). *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü*. Ankara: Ayyıldız Matbaası. **ALÇS**
- CLAUSON, G. (1960). *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdi Xan*. London: E. J. W. Gibb Memorial Series. **S**
- COURTEÏLLE, P. De (1870). *Dictionaire Turc Oriental*. Paris: A L'imprimerie Impériale. **PdC**
- GÜZELDİR, M. (2002). *Abuşka Lûgatı (Giriş-Metin-İndeks)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi. **AL**
- Hekim Mehmed Xoyi (1388). *Xulase-yi Ebbasi (Senglax)*. Haz. Hüseyin Düzgün. Tebriz: İntişārât-ı Yārān. **XE**
- KAÇALIN, M. S. (2011). *Nevâî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. **NS**
- Mehmet Sadık (2006). *Üss-i Lisân-ı Türkî*. (Haz. Recep Toparlı ve Ali Ilgın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- NALBANT, B. (2013). Türkiye Yazmaları Arasında Bir Çağatayca-Oğuzca Kısa Sözlükçe. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 20, 2 (2013), 79-90.
- ÖZKAN, F. (1996). Nevayî Eserleri İçin Yazılmış Bir Lûgat, Der Beyân-ı Istılâhât-ı Emtahû's-su'arâ Mevlânâ Nevâyî. *Bilgi*, Sayı 1, Bahar'96, 198-243.
- Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhârî (1298). *Luğat-i Çağatay ve Türkî-yi Osmanî*. İstanbul: Mihran Matbaası. **ŞSL**
- UYĞUR, S. (2016). Çağatay Türkçesindeki Gölge Kelimelerden Biri: Ürkün. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2016, S. 52, 713-722.
- UYĞUR, S. (2019). *Luğat-i Pîr 'Alî Şîr Nevâyî*. Ankara: Gece Akademi Yay. **LPASN**
- ÜNLÜ, S. (2013) *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yay. **ÇTS**

BÖLÜM 2

MELİH CEVDET ANDAY'IN ŞİİRLERİNDE YABANCILAŞMANIN DAYANILMAZ YALNIZLIĞI

Hasan CUŞA¹

1 Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hasencusa@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-1754-5205

Giriş

Yenilikçi yaklaşımlarıyla Türk şiirinde önemli bir rol oynayan Melih Cevdet Anday (1915-2002), şiirsel söylemin olanaklarından yararlanarak gerçekliği farklı biçimlerde dile getiren bir şairdir. Kaleme aldığı şiirlerinde “bilinen sözlerle bilinmedik imgeler yaratma[ya]” (Anday, 2009, s.150) çalışan Anday, daha çok okurun anlamdan anladığı manayı değiştirerek bunu yeni bir biçimde ortaya koymaya çalışır (Durmuş, 2008, s.13). Gerçekliğin sınırları içinde olan şeyleri, olasılığın imkânları dâhilinde aktarmak için imgelere ihtiyaç duyar. Her ne kadar simge ile imge birbirinden farklı iki kavram olsa da Anday’ın, simgeyi imgenin yerine kullandığı görülür.

Anday’a göre şiir imgelerle yazılır, simge ise kapalı anlatım diğer bir deyişle ima demektir, bundan dolayı simgenin söz konusu olduğu her sözcüğün altında başka bir anlamdan söz etmek mümkündür (2009, s.217). Bilindiği üzere s/imgede genellikle eksik bırakılan anlamlar ve çağrışımlar vardır (Durmuş, 2011, s.748). Bir takım anlamsal boşlukların izlerini içinde barındıran s/imgenin, olduğu yerde anlam boşlukları kendini gösterir. Okurun görevi metindeki boşluklardan yola çıkarak kendisine sunulan ipuçları aracılığıyla bir anlam algoritması oluşturmak ve buradan hareketle gizli anlamları keşfetmektir. Bu da s/imgelerin okur tarafından farklı açılardan yorumlanması ile mümkündür, fakat bunların anlaşılması şart değildir. Çünkü Anday, şiirlerini inşa ederken hiçbir zaman anlaşılacak gibi bir kaygıya kapılmaz. Nitekim şiirin ne olduğu sorusuna “[ş]iir kendisidir.” şeklinde yanıt veren Şair için “[ş]iir neyse odur, anlaşılmasa da, anlaşılma da” (Anday, 1992, s.219).

Birinci Yeni şiir akımının ortaya çıkışında önemli bir rol üstlenen Anday, Orhan Veli ve Oktay Rifat’la birlikte içinde bulundukları dönemin şiir anlayışından uzaklaşmış, reformist yaklaşımlarıyla yeni bir şiir hareketinin doğuşuna zemin hazırlamışlardır. Mizahi yaklaşımla ve yalın bir dille şiirler yazmayı kendilerine ilke edinen bu akımın temsilcileri, ortaya koydukları yeni söylem biçimleriyle Türk şiirine farklı bir kanal açmışlardır. Bu yönleriyle hem eleştirmenlerin ilgisini üzerine çekmiş hem de okuyucular üzerinde bir yankı uyandırmışlardır. Söz konusu şairlerin eserlerine bakıldığında, gündelik dilin olanakları kapsamında duygu ve düşüncelerini aktardıkları ve böylelikle okurlara dünyayı daha basit bir biçimde algılama olanağı sunduklarını görebiliriz.

İkinci dünya savaşından olumsuz etkilenen Birinci Yeni şairlerinin ilk eserlerinde yabancılaşma olgusunun izleri çarpıcı bir biçimde görülür. Savaş iklimin oluşturduğu karamsar atmosferde var oluş mücadelesi veren insanlar, doğadan koparılmış olmanın olumsuz etkilerini hissetmişlerdir. Bu süreçte kendi kabuklarına çekilmiş olan insanların huzursuz olduğunu

fark eden Anday, dünya düzeninin bozulmuşluğunu ve insanlar arası ilişkilerin çürümüşlüğüne şiirlerinde yansıtma gereği duyar. Onun anlayışına göre insan doğal uyumun bir parçası olmaktan uzak kaldığı için yabancılaşmıştır (Öneş, 1996, s.37-44).

Melih Cevdet Anday'ın şiirlerinde genellikle “[i]nsanlardan kaçmak, ıssız yerler aramak, yalnız başına kalmak isteği” dikkat çeker (1975, s.21). Bu durum insanın yabancılaştığını gösterir. Anday'ın şiirlerinde sorunsal hale getirdiği şey insanın doğaya yabancılaşmasıdır (Kırgın, 2020, s.91). Yabancılaşma konusunu şiirlerinde ele alan Anday, kendisiyle yapılan söyleşide bununla ilgili olarak şöyle der: “Bunca yıldır şiir yazarım, dönüp dönüp geldiğim yerin, insanın doğadaki yabancılığı sorunu olduğunu anladım. Bunu dille insan arasındaki içinden çıkılmaz didişme, hatta savaşım olduğunu da söyleyebiliriz. Yabancılaştıran dildir” (Koçak, 1989, s. 84) şeklindeki sözleriyle yabancılaşmanın ne olduğuna ve buna neyin neden olduğuna dikkat çeker

Yabancılaşma ile yalnızlık kavramları arasında determinist bir ilişki vardır. Çoğu zaman bu iki kavramdan biri diğerinin nedeni olabilir. Bir başka deyişle yabancılaşmanın olduğu noktada yalnızlık, yalnızlığın kendini gösterdiği yerde yabancılaşmanın ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda yabancılaşmasının yalnızlıkla olan ilişkisine dikkat çeken Anday, *Öğle Uykusundan Uyanırken* adlı yazısında Hamlet'in içinde bulunduğu durumu şu sözlerle dile getirir: “Hamlet kendine dışarıdan bakıyor, bu nedenle de yabancılık duyuyordu (...) Çevresi içindeki konumunu yitirmişti. Onun bütün serüveni, şu bir türlü anlayamadığımız yalnızlıktır” (Anday, 2007, s.250).

1. Yabancılaşmanın Tanımı

Yabancılaşma yüzyıllardır birçok düşünür tarafından değişik biçimlerde tanımlanan ve farklı disiplinlere göre anlamlandırılan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Yabancılaşma kavramı bünyesinde farklı anlamlar barındırmasına rağmen genel olarak modern hayatın içine sıkışan bireyin kendi benliğinden, doğadan ve toplumdan uzaklaşması demektir (Yivli, 2013, s.643). Bireyin kendi öz benliğine, öteki kişilere ve şeylere karşı mesafeli bir yaklaşım içinde olduğunu imleyen yabancılaşma, daha çok başkalarıyla samimi ilişkiler kuramamanın sonucunda ortaya çıkan bir duygu olarak tanımlanır (Budak, 2000, s.817). Bir başka deyişle yabancılaşma insanların, toplumsal kurumlarla ilişkili olan kural ve değerlerden uzaklaşması anlamına gelir (Ergil, 1980, s.73). Bireyin yabancılaşmasının birçok nedeni olabilir. Bu nedenler arasında daha çok özne ile nesne arasında süregelen ilişkinin bozulması ya da bunlar arsındaki etkileşimin ortadan kalkması gösterilebilir (Aydoğan, 2015, s.273-274).

Bilindiği üzere birey, diğer kişilerle iletişim kuramadığı zaman yaşa-

dığı toplumdan gittikçe uzaklaşmaya başlar ve bir süre sonra “artık çevre-siyle, özellikle de kendi yarattığı çevreyle başa çıkamaz hale gelir” (Hartmann, 2011, s.74). Köşeye sıkışmış bir şekilde ne yapacağını bilemeyen birey, yabancılaşmanın girdabına kapılarak içten içe yalnızlığa doğru sürüklenir. Zamanla kendini ötekilere karşı bir yabancı olarak gören bireyin herkesle ve her şeyle olan bağı kopma noktasına gelir. Bu bakımdan yabancılaşmanın “kaynağında bireyin etkinliğiyle, ürünüyle, diğer insanlarla ve türüyle arasındaki ilişkilerin kopması vardır.” (Ollman, 2008, s.401). Bu konuyla ilgili olarak geçmişe gidildiğinde Antik Yunan’da yabancılaşmanın “Bir ve Tek” olanın kendi varlığından kopuşun ve ayrılışının bir sonucu olduğu görülür (Demirer ve Özbudun, 1998, s. 10). Yabancılaşmanın ayrılıkla ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda bunun köklerinin ilk insan olan Hz. Âdem’e kadar uzandığı söylenebilir.

2. Felsefede Yabancılaşmanın Boyutları

Jean Jacques Rousseau, insan doğasına aykırı olan şeylerin insanın yabancılaşmasına neden olduğunu düşünür. Ona göre “kendimize yabancı olan şey üstüne fikir yürüt”mek (Rousseau, 2012, s.29) hakikatten uzaklaşmak demektir. Rousseau’nun fikirlerinden yola çıkarak yabancılaşmaya kavramsal açıdan farklı bir boyut kazandıran Hegel, insanlık tarihini yabancılaşma bağlamında ele alır. Hegel’e göre insan kendi varlığının farkında olması bakımından öz bilinçli bir varlıktır. İnsan, kendine yabancılaşırsa kendini tanımaktan uzaklaşır, “kendine yabancılaşma daha çok kendini saklayıştır” (Hegel, 1986, s.318). “Yabancılaşmayı, bireyin potansiyel gücünün doğaya aktarılması ve bu nedenle kendisinden uzaklaşmasına bağlayan Hegel, insan ruhunun, kendi yarattığı maddi dünyadan uzaklaşarak çevresine yabancı bir varlığa dönüştüğünü ifade eder” (Geçen, 2016, s.217). İnsanın kendi varlığını duyumsaması ve kendini keşfetmesi bakımından yabancılaşmayı olumlu bir süreç olarak gören Hegel, tinsel varoluşun ancak yabancılaşmakla mümkün olabileceğinin altını çizer. Bu bağlamda “Tin var olmak için kendi ‘yabancı’sını kendi içinden çıkarmalıdır, ‘kendi kendisinin yabancı’, ‘kendi kendine yabancı olmalı’ yani yabancılaşmalıdır” (Kiraz, 2011, s.84). Feuerbach ise Hegel’in bu konuyla ilgili ortaya attığı görüşleri eleştirerek yabancılaşmanın dinden kaynaklandığını ileri sürer. Onun anlayışına göre insan kendi dinsel değerlerini kendisi oluşturduğu için Tanrı insanı değil, insan Tanrıyı yaratmıştır. Eğer insan yarattığı şeyin esiri olursa kendi özüne yabancılaşır.

Hegel’in aksine yabancılaşmayı olumsuz bir süreç olarak yorumlayan Karl Marx yabancılaşmanın insanın diğer varlıklarla etkileşimi sırasında ortaya çıktığını ileri sürer. Ona göre “[i]nsanın yabancılaşması ve genel olarak insanın kendi kendisi ile içinde bulunduğu her ilişki, ancak insanın öteki insanlarla bulunduğu ilişki içinde gerçekleşir” (Marx, 2013, s.29). Bu tür bir ilişki sırasında bir şeyin başka bir şeyden uzaklaşması kaçır-

nılmazdır. Bu nedenle “Marx için yabancılaşma insanın gerçek özünden (varlığından) uzaklaşmak demektir” (Ergil, 1980, s.35). İnsan benliğinden uzaklaştığında “kendini artık kendi dünyasının merkezi, kendi hareketlerinin yaratıcısı olarak algılamaz” (From, 1955, s.120)

Marx’ın anlayışına göre insan, ancak kendi özünün farkına vararak kendine gelebilir ve kendi kendini gerçekleştirerek yabancılaşmaktan kurtulabilir. Ona göre yabancılaşma süreci farklı boyutlara sahip olduğu için aşamalı olarak ortaya çıkar. Bu süreçte öncelikle işçinin elinden çıkan emek ürünü işçinin kendisine ait olmadığı için işçi olan kişi ortaya koyduğu ürüne karşı yabancılaşır. Daha sonra bu üründe kendine ait bir şey bulamayan bu kişi kendisine yabancılaşır. Kendi varlığına yabancılaşan kişi ister istemez başkalarına da yabancılaşır. Bu yüzden kapitalist sistemin egemen olduğu her dönemde “[e]mekçi iş araçlarına, ürününe, üretim faaliyetine ve aynı türden diğer varlıklara, yani diğer işçilere yabancılaşmıştır” (Jameson, 2009, s.211).

3. Edebiyatıta Yabancılaşmanın Yansımaları

Yabancılaşma sorunu, insanı yakından ilgilendirdiği için sosyoloji, psikoloji ve felsefenin dışında edebiyat sahasında eser veren yazarları da ilgilendiren bir konudur. Bu sorun farklı türlere bağlı olarak birçok metinde çoğu zaman ana tema olarak ele alınır. Edebiyatıta yabancılaşma konusunun daha çok varoluşsal açıdan ele alındığını söylemek mümkündür. Varoluşsal yabancılaşma “insanın kendi varlığını yadırgaması, kendi varlığına yabancı olması, var olmayı anlamlı bulmaması, var olmaktan sıkıntı duymasıdır.” (Kiraz, 2011, s.38). Varoluşçu düşünürlerle göre insan, geçmişte yaşadığı sorunlardan ve içinde bulunduğu olumsuz koşullardan dolayı artık yabancılaşmış bir varlık olarak dünyada yer alır.

Varoluşçu akımının kurucularından olan Jean Paul Sartre yabancılaşmanın özgürlükten uzaklaşmakla ilişkili olduğunu düşünür. Ona göre “yabancılaşan her şey, ilke olarak ancak başkası için var olur” (Sartre, 2011, s.656). Varoluşçuluğun önde gelen temsilcilerinden olan Albert Camus ise hayatın yaşanmaya değer olup olmadığı sorunsalı üzerinden yabancılaşma konusuna eğilir. Onun eserlerinde “[i]nsanın yabancı bir evrenden kendini ayırışı, bazı geleneksel ahlak değerlerinin yetersizliği, bireyin kendine yabancı oluşu,” (Cruickshank, 2016, s.36) sıklıkla işlenen konulardır. Kaleme aldığı notlarında “[h]er şey bana yabancı” diyen bu yazar için “dünya bilinmeyen bir görüntüden başka bir şey değil” (Camus, 2003, s.156).

Yıldız Ecevit, “Edebiyatıta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma” başlıklı yazısında edebiyatın yabancılaşan insanın öyküsünü anlattığını dile getirir. İnsanın yalnızlığa sürüklenmesinin temel nedenleri arasında kendisine ve çevresine yabancılaşmanın olduğunu savunur. İnsanoğlunun doğayı

bilim ve teknoloji ışığında değiştirmeye çalıştıkça kendi öz doğasından uzaklaştığına dikkat çeker. Ecevit, söz konusu yazısında yabancılaştırma probleminin modern edebiyatın temel sorunlarından biri haline geldiğini, modern yazarların gerçeği olduğu gibi aktarmadıklarını, bu tür yazarların algıladıkları gerçeği farklı boyutlarıyla yansıtmaya çalıştıklarını, yabancılaştırma tekniğinin modernist yazarlar tarafından bilinçli bir şekilde kullanıldığını, bu teknikle yazarların bilinen gerçekliğin dışına çıktığını ve bununla okurun alışkanlıklarını kırmayı amaçladıklarını ileri sürer (Ecevit, 1998, s. 45-47).

Ahmet Oktay, Yıldız Ecevit'in söz konusu çalışmasından yola çıkarak kaleme aldığı “Yazın, Yabancılaştırma ve Yabancılaştırma” başlıklı yazısında yabancılaştırmanın tarihsel bağlamından koparılmasını, emek, meta üretimi ve özel mülkiyet kavramlarından yalıtılmasını, salt metafizikle ilişkilendirilmesini eleştirir. Yabancılaştırmanın daha çok ekonomik ilişkilere bağlı olarak sınıf mücadelesi ekseninde ortaya çıktığına ve bu bağlamda ele alınması gerektiğine dikkat çeker. Aynı zamanda yazınsal metinlerin özgünlüğünü ortaya koyarken bu metinlerin siyasal içeriklerinin de analiz edilmesi gerektiğini öne sürer (Oktay, 1999, s.32-35).

4. Anday'ın Şiirlerinde Yabancılaştırmanın Dayanılmaz Yalnızlığı

Genç yaşlarda şiir dünyasına adım atan Melih Cevdet Anday, ilk olarak içinde bulunduğu dönemin sanat anlayışını yansıtan şiirler kaleme alır. Daha sonra eski şiir anlayışını içerik ve biçim yönünden eleştirerek yeni bir şiir iklimi oluşturur. Benimsediği geleneksel şiir anlayışından sıyrılan Anday, kaleme aldığı şiirleriyle yeni şiirin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Türk şiirine getirdiği yeniliklerle Birinci Yeni adıyla anılan şiir hareketinin öncüleri arasında yer alan Anday, Garip olarak adlandırılan bu şiir hareketinin argümanlarına bağlı kalarak şiirler kaleme alır. Söz konusu Şair sıradan insanların konu edindiği, yalın bir anlatımın esas alındığı, ölçüsüz ve kafiyesiz şiirlerin yazıldığı estetik bir anlayışı şiirlerine yansıtır.

Melih Cevdet Anday, *Kolları Bağlı Odysseus ile* ortaya koyduğu sıra dışı şiir anlayışıyla Garip Akımı'ndan uzaklaşır. Şairlik serüveni boyunca sade bir dille kaleme aldığı sembollerle örülü anlaşılır şiirlerin yerini anlaşılması güç şiirlere bırakır. “Kolları Bağlı Odysseus'ta, mitolojiden yola çıkan, imgelerle yüklü, çağrışımlara açık ve ilk okumalarda kendini ele vermeyen kapalı bir şiir al[ır]” (Yalçın, 2010, s. 106). Bu doğrultuda yeni şiirin kapılarını aralayan Anday, şiirin yörüngesini değiştirir. Bu konuyla ilgili olarak da şiir kitaplarında açıklamalar yapar (Apaydın, 2019:159).

Kolları Bağlı Odysseus'ta insan ile doğa arasındaki uyumsuzluk ortaya konulur. Bu şiirde “Anday, destanda güçlülük evine dönen Odysseus'un yazgısını kültürel kodlardan sıyrarak, insanın tabiata yabancılaştırması

şeklinde sunar” (Kırgın, 2020, s.64). Söz konusu eserin *Kitaba Ek* adlı yazısında “İnsanın Doğa ile ilişkileri, insanın doğaya, topluma, kendine yabancılaşması, bu yabancılaşmaktan kurtulmak için giriştiği savaş, tuttuğu ve tutması gereken yollar”dan (Anday, 1996, s.174) bahseden Anday, yabancılaşma problemi üzerine eğilir. Modern insanın içine düştüğü açmazları şiirsel söylemin olanakları doğrultusunda aktaran Anday, aynı zamanda yabancılaşmayla birlikte ortaya çıkan yalnızlığı da şiirlerinde sorunsal hale getirir.

Kolları Bağlı Odysseus, insan ile doğa arasındaki ilişkiyi yabancılaşma ve yalnızlık bağlamında ele alan bir şiirdir. Bu şiirin birinci bölümünde özne, ilk olarak tarihsel süreçte insanın doğanın bir parçası olduğundan söz eder. Doğa yasalarının henüz keşfedilemediği zamanlarda insanın doğayı sezgisel olarak algıladığını anlatır. Aynı zamanda insanın doğa olaylarını iç güdülerinden hareketle yorumladığına dikkat çeker. İnsanın fizik kurallarına bağlı olarak doğayı anlamlandırma çabası ve doğa olaylarını matematiksel formüllere indirgeyerek açıklaması doğanın canlı bir varlık olduğu algısının ortadan kalkmasına neden olur. İnsan, artık mekanik bir varlık olarak algıladığı doğanın içinde bulur kendini. Bu açıdan bakıldığında “*Kolları Bağlı Odysseus*’ta da canlı doğa anlayışı ile şiirdeki öznenin içinde yaşadığı mekanik doğa anlayışı arasındaki karşıtlık şiirdeki temel gerilim noktalarından biri” (Armağan, 2003, s. 47) olarak karışımıza çıkar. Dolayısıyla söz konusu şiirde bireyin doğa ile bir çatışma içinde olduğu ve bunun da yabancılaşmaya neden olduğu ortaya konulur.

Kolları Bağlı Odysseus’ta özne, “Ey Doğa, Büyük Doğa, Sağır Kral!” (Anday, 1996, s.144) diyerek insan hayatına egemen olan doğanın artık insanla bir etkileşimi olmayan işlevsiz yüce bir varlığı temsil ettiğine vurgu yapar. İnsanla doğa arasındaki iletişimin koptuğunu işaret eden bu söylem, öznenin doğaya yabancılaştığını gösterir. Şiirin ikinci bölümünde özne, insanların artık doğanın organik bir parçası olmadıklarını, doğa ile bağlarını kopardıklarını, kendilerine özgü yapay bir doğa inşa ettiklerini ve bu nedenle gerçek doğanın dışında konumlanan varlıklar olarak dünyada bulunduklarını anlatır:

Biz bir yana, doğa bir yana
Doğanın yanında bir başka doğa
Karşıdan bize gözlerimiz mi bakan?
Ve güneş altındaki ölümlü tanrılara
Hâlâ şaşkınlık içindeki yonutlarda
Susar doğadan ayrı düşmüş insan
İnsanın boşluğunda doğa (Anday, 1996, s.149).

Özne, sağır olarak nitelendirdiği doğa karşısında söz söylemenin anlamsız olduğunu bildiği için çareyi susmakta arar. “Doğanın yanında bir başka doğa /Karşıdan bize gözlerimiz mi bakan?” dizeleriyle “tabiatı anlamaya çalışan aklın eşzamanlı olarak kendini görmeye çalışması ve kendisine yabancılaşma durumu” gözler önüne serilir. “Yaşananlar karşısında ne yapacağını şaşırın birey, tabiata niçin bu kadar yabancı kaldığını algılayamaz.” (Koldaş, 2020, s.94).

Doğayla arasındaki tüm bağların koptuğunu düşünen özne, artık iletişimsizliğin neden olduğu sessizlik karşısında yalnız kaldığının bilincindedir. Bu nedenle başkasının gözünden kendini yabancı olarak görür: “*Bağlantısız bir düzende ordan oraya / Koştukça artıyordu yalnızlığım / Bir dinothorium’un gözünden baktım / Kendime- Ne çılgınlık! - yabancı ve uzak* (Anday, 1996, s.154). Bu dizelerde yer alan dinothorium fil familyasının atası olarak bilinir ve doğada bulunan ilk türlerden biri sayılır. “Şiir öznesi, şayet bir dinothorium gözünden bugünkü insana bakabilse, insanın ilk hâlinde eser kalmadığı için büyük bir şaşkınlık yaşayacağını ifade etmektedir. Çünkü bu şaşkınlığın temelinde tarih boyunca insanın doğaya ne kadar yabancılaşmış olduğu gerçeği yatmaktadır” (Doğan, 2019, s.136).

Şiirde doğadan gittikçe uzaklaşan özne, kendi doğasına da yabancılaşarak yalnızlaşır: “Ey bilinç! Sevgim de, hüznüm de/Eski bir Zamandan gelmedir/Şimdi saltanatımda yapılmışım” (Anday, 1996, s.159). Bu dize-lerde öznenin kendi bilincine seslenmesi bir bakıma bedeni ile bilinci arasında bir ayrımın olduğunu gösterir. Beden ile zihin arasında kapanmayan bir mesafenin oluşması yabancılaşmanın bir sonucudur.

Ben bu ellerimi hiç görmemiştim

Çünkü onlar benim ağaçlarımdı

Şimdi ışığı söndürsem ve

Kalkıp tutsam ağaçlarımı

Ellerim midir, yoksa ellerimin

Adları mı? Çünkü şimdi ben de

Bir ararenk, bir bildiriyim;

İlkyaz, ilkyazın gerçeğinden

Başka nedir? Olağan biçimlerin

Yerce yenilenmelerinden

Olağanüstü yabancılıkları (Anday, 1996, s.161).

Yukarıdaki ilk dizelerde görüldüğü üzere özne, kendi ellerini daha önce görmediğini ileri sürerek bedenine ve uzuvlarına yabancılaştığını

anlatır. Anday'ın kaleme aldığı bu şiirin yanı sıra diğer şiirlerinde de bireyin kendi organlarına yabancılaştığı çarpıcı bir biçimde dile getirilir. Söz gelimi *Kapı* adlı şiirde geçen “Bir gün dedim ki kendi kendime / Gözlerim de varmış demek / Ellerim ayaklarım gibi” (Anday, 1996, s.105) dizeleri öznenin kendi varlığının farkına varmadığına dikkat çeker. Bu durum aynı zamanda öznenin kendi bedenine nasıl yabancılaşmış olduğuna da işaret eder. *Göçebe Denizin Üstünde* adlı şiirde geçen “Gören göz görülen gözse / Ben başkasıyım” (Anday, 1996, s.184) dizeleri de öznenin kendi varlığına yabancılaştığını gösterir. *Telgrafhane* şiirinde yer alan “Çünkü sen o sen değilsin/Sen şimdi ıssız bir telgrafhane gibisin” (Anday, 1996, s.93) sözleri ise öznenin kendisi dışında başka bir varlığa dönüştüğünü ve ötekileştiğini anlatır. *Teknenin Ölümü* adlı şiirde geçen “Denizin uzaklarda getirdiği/ Yabancı anlamsız bir şeyim” (Anday, 1996, s.267) dizeleri ise yabancılaşmanın ontolojik bağlamda trajik boyutunu yansıtmaktadır.

Bu dünya ne tuhaf

Alışamadım bir türlü denize,

Beş kıtaya, insan sesine.

Her gün yeniden düşünüyorum hepsini.

Alışamadım desem doğrudur

Ellerime. (Anday, 1996, s.18).

Alışamadım adlı şiirde öznenin, içinde bulunduğu toplumsal düzene ayak uyduramadığı görülür. Söz konusu öznenin dünyadaki varlıklarla ilgili sürekli düşüncelere dalması yabancılaşmanın girdabından kurtulamadığını gösterir. Şiirin ilk dizesi “*Bu dünya ne tuhaf*” sözleriyle başlaması bireyin başka bir evrenden dünyaya fırlatılmış olduğu izlenimi vermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu sözlerin bir bakıma Hz. Âdem'in cennetten dünyaya atılma sahnesini hatırlattığı söylenebilir.

Tuhaf olması yönüyle dünyanın grotesk bir imgeyi çağrıştırdığını söylemek mümkündür. Bu ucube dünyanın sınırları içinde varlığını sorgulayan öznenin ötekine ve denize yabancılaşması anlatılır. Bununla birlikte öznenin kendi varlığına ait uzuvlarını tanıma ve anlamlandırma sürecinde yaşadığı sıkıntılardan söz edilir. Söz konusu şiirde geçen “*Alışamadım desem doğrudur/ Ellerime*” şeklindeki dizeler “yabancı el sendromu”nu akıllara getirir. Bu sendroma göre insanın eli sanki kendine ait bir bilinci varmış gibi bağımsız hareket eder.

Bu yaz ne de çok yağmur yağdı,

Ben başka dünyadan geldim, bilemem.

Bahçe ne kadar yanımızda,

Ne kadar yakın karanfil tarlası!
 Bilgiyi arayan Gılgameş
 Gibi kuşkumun kıyısında gizlenecek
 ıpslak bir çiçek.
 Şaşkın kuşların değil mi bu dünya,
 Başka kimin olabilir ki!
 Benim yabancılığım bitmeyecek.
 Bu bakışmayı kim öğretti
 Ağaçlara ki hep omuzlarında
 Bilmediğimiz nice şeyi bilen suskun
 Göğü suskunluğun (Anday, 1996, s.250).

Ben Başka Dünyadan adlı şiirde özne içinde bulunduğu dünyaya karşı kendini farklı biri olarak görmektedir. Yabancı olduğu dünyada neler olup bittiğinin farkında olmayan özne, bu dünyaya ait olmadığının farkındadır. Bu şiirde ortaya çıkan bireyin benlik yitimi Anday'ın diğer şiirlerinde karşılık bulur. Nitekim *Göçebe Denizin Üstünde* şiirinde geçen “Yok olan vadinin üstüne/Kaç kez yitiyorum ben kendi kendime” (Anday, 1996, s.180) dizelerinde bireyin varoluş sancıları dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra *Ölü Timur Gökyüzüne Bakıyor* adlı şiirde yer alan “Tenimi bir hüznün kaplardı kimi zaman /benimi Yitirdim acılar içinde” (Anday, 2007, s.366) dizeleri de öznenin benlik ve kimlik bunalımını yansıtmaktadır. Dolayısıyla Anday'ın şiirlerinde modern dünyanın açmazları arasında sıkışan bireyin var olma mücadelesi yabancılaşma ekseninde ortaya konulduğu görülmektedir.

Bir misafirlğe gitsem
 Bana temiz bir yatak yapsalar
 Her şeyi, adımlı bile unutup
 Uyusam...(Anday, 1996, s.28)

Bir Misafirlğe Gitsem adlı şiirde özne, yaşadığı yerlerden uzaklaşa isteği içinde olduğunu dile getirir. “İçinde yaşanan zaman ve mekândan uzaklaşma arzusu, daha doğrusu bunların sınırlayıcı koşullarıyla yetineme hali her şair ya da duyarlı insan gibi” (Sazyek, 1996, s.13) Anday'da da görülür. Ötekileşmek bağlamında sadece dış dünyanın sınırları içinde kendini izole etmenin yeterli olmadığının farkında olan öznenin, “Her şeyi, adımlı bile unutup / Uyusam...” dizeleriyle bilincinin derinliklerine kök salan benliğinin tüm izlerini silip bilinçli bir biçimde kendi varlığına

yabancılaşmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Tam üç ay hasta yattım,
Kendimi bilmeden;
Ve şehrin sokaklarını,
Tavlada dübeş kapısını
Sevdiğim kızın yüzünü unuttum.
Şimdi ne güzel, yeni baştan
Yürümeye ve sevmeye başlamak! (Anday, 1996, s.30)

Yeni baştan adlı şiirde geçen “*Sevdiğim kızın yüzünü unuttum*” ifadesi yüz körlüğü olarak da bilinen ve sevdiklerinin yüzünü hatırlayamama şeklinde tanımlanan “prosopagnazi” hastalığını çağırıştırır. Bu tür bir hastalığa yakalanan kişinin hafıza kaybına uğraması, söz konusu kişinin ötekine karşı yabancılaşmasının trajik boyutunu ortaya koysa da şiirde bu durumdan rahatsızlık duymayan öznenin varlığı şaşırtıcıdır. Bu bağlamda benlik krizini fırsata çeviren öznenin, yeni bir aşka yelken açmanın sevinç içinde olduğu görülür.

Yabancılaşmanın neden olduğu yalnızlık, Anday’ın şiirlerinde sıkça görülen bir temadır. Ona göre “[y]alnızlık, gözleri iyi görmeyen yaşlı bir kadının torunu[dur]” (Anday, 2007, s.399). Kaleme aldığı şiirleriyle bireyin yalnızlığa sürüklenişini sembolik bir dille anlatan Anday, topluma ve kendine yabancılaşan insanın panoramasını farklı boyutlarıyla anlatmaya çalışır. Bununla ilgili olarak *Paris’teki Eski Bir Evde* adlı şiirde geçen “Paris’te eski bir evde oturdum / Bilmem mi, yalnızken bir tuhaf oldum” (Anday, 2007, s.274) dizelerinde öznenin gurbette kendini yabancı hissetmesi ve bu hissin beraberinde getirdiği yalnızlık duygusunu dile getirir. *Sokağa Çıkıyorum* adlı şiirde yer alan “Ve yalnızlığın kırmızı yapraklara / Çalan büyüsunü duyuyorum. Ey cesaret / Hep dolu tut bardağımı. Sevgi ev umut / Birdir, yalnızlık ve cesaret bir” (Anday, 1996, s.205) şeklindeki sözler öznenin yalnızlık karşısında cesurca bir duruş sergilediğini gösterir. *Yolculuk* adlı şiirde geçen “İşte gene yollara düştüm/ Hem yalnızım hem değilim” (Anday, 2007, s.339) dizeleri ise öznenin yalnızlık konusunda gelgitler yaşadığını imler.

Çağdaş hayatın sınırları içinde kendilik değerini yitirerek kendisi karşısında ötekileşen birey, kendisini hayata bağlayan tutunacak bir dalın olmadığını anladığında yalnız olduğunun bilincine varır. Bireyin böyle bir atmosferin içinde kendini bulması, onun yabancılaşma sürecine dahil olduğunu gösterir. Bu bakımdan Anday’ın, kendine yabancılaşan bireyin yalnızlığını şiirin olanakları doğrultusunda aktarmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Söz gelimi *Macbeth’in Yalnızlığı*’nda “Hâlâ unutamam

yalnızlığımı / Tinim benden habersiz dolaşır da” (Anday, 2007, s.361) biçimindeki sözler yalnız kalan öznenin beden ve ruh birlikteliğinin sekteye uğradığını haber verir. *Dağ Başındaki Ay* adlı şiirde yer alan “Taşdım kuruntumda yaban düşüncemi /Ay böyle dağ başında şaşkın görüneli/ Dünyada yapayalnız bulur insan kendini” (Anday, 2007, s.377) sözleri ise öznenin doğanın içinde yalnız kaldığını tüm çıplaklığıyla gösterir.

Sonuç

Reformist yaklaşımlarıyla Türk şiirinin gelişimine katkı sağlayan Melih Cevdet Anday, kaleme aldığı şiirleriyle okurun dünyayı daha yalın bir biçimde algılamasına olanak sağlamıştır. Görünenin arkasındaki görünmeyeni simgelerle göstermeye çalışan Anday, felsefi argümanlardan ve mitolojik kaynaklardan beslenerek şiirlerine anlamsal açıdan farklı bir boyut kazandırmıştır. Şiirlerini kaleme alırken anlaşılacak gibi bir endişesi olmayan Anday’ın şiirin kendi dinamikleri içinde algılanmasını ve yorumlanmasını amaçladığı sonucu çıkarılabilir. İkinci Dünya Savaşı’nın insanoğlu üzerinde bıraktığı tahribatın izlerinin unutulmaya çalışıldığı yıllarda insanlar arasındaki iletişimin gittikçe zayıfladığına tanık olan Anday, bireyin kendine, topluma ve çevreye karşı yabancılaştığına tanık olmuştur.

Kaleme aldığı şiirlerinde yabancılaşma sorununa eğilen Anday, bu sorunu insanın doğaya yabancılaşması ekseninde ele almaya çalışmıştır. İnsanın yabancılaşmasına neden olan şeyin onun doğadan koparılmasına ve uzaklaşmasına bağlayan Anday, şiirlerinde insan ile doğa arasındaki derin uçurumu gözler önüne sermiştir. Yabancılaşma bağlamında bireyin, ötekilerden uzaklaşma çabası, kuytu yerler arama isteği, kendi sığınağında saklanma arzusu onun şiirlerinde göze çarpan hususlardır. Nitekim şiirlerinde özne konumunda olan bireyin, tek başına sorunların üstesinden gelmeye çalışması, öteki insanlarla iletişim kuramaması, kendi kabuğuna çekilerek varoluş mücadelesi sergilemesi ve kendi varlığını anlamlandırma çabası içine girmesi bir bakıma onun topluma ve kendine nasıl yabancılaştığını ve bu yabancılaşmanın neden olduğu dayanılmaz yalnızlığı ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Anday, Melih Cevdet (1975). *Sosyalist Bir Dünya*. İstanbul: Hilâl Maatbacılık.
- Anday, Melih Cevdet (1990). *Sevişmenin Güdüklüğü ve Yüceliği*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Anday, Melih Cevdet (1992). *Aldanma Ki...* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Anday, Melih Cevdet (1996). *Rahatı Kaçan Ağaç "Toplu Şiirleri I"* İstanbul: Adam Yayınları.
- Anday, Melih Cevdet (2007). Sözcükler. "Toplu Şiirler" İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Anday, Melih Cevdet (2009). *Akan Zaman Duran Zaman*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Apaydın, Mustafa (2019). Melih Cevdet Anday'ın "Troya Önünde Atlar" Şiirindeki Mitolojik Unsurlar Hakkında Bazı Değerlendirmeler. *Söylem Filoloji Dergisi*. (4)2, 155-177.
- Armağan, Yalçın (2003). Melih Cevdet Anday Şiirinde Zaman. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydoğan, Emine (2015). Marx ve Öncülerinde Yabancılaşma Kavramı. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 54, s. 273-282.
- Budak, Selçuk (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Camus, Albert (2003). *Defterler I*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cruikshank, John (2016). *Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı*. İstanbul: Zepros Yayınları
- Demirer, Temel ve Özbudun, Sibel (1998). *Yabancılaşma*. Ankara: Öteki Matbaası.
- Doğan, Mehmet Medeni (2019). *Çağdaş Türk Şiirinde Yabancılaşma (1950'den Günümüze)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Türkiye Araştırmaları Enstitüsü
- Durmuş, Mithat (2008). Anday Şiirinde Nesnenin Yadsınması ve Anlamın İtilmesi İzleğinin Poetik Söyleme Dönüşümü. *Belleten*. 7-19.
- Durmuş, Mithat (2011). İmge- Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge. *Turkish Studies*. (6)3, s. 745-762.
- Ecevit, Yıldız (1998). Edebiyatta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma. *Virgül*. 14, ss. 45-47.
- Ergil, Doğu (1980). *Yabancılaşma ve Siyasal Katılma*. Ankara: Olgaç Yayınevi.
- Fromm, Erich (1955). *The Sane Society*. New York: Holt, Rinehart and Wiston.

- Geçen, Sevdâ (2016) Edip Cansever Şiirlerinde Yabancılaşma ve Varoluş Sorunsalı. *Turkish Studies*.11/20, s.213-244
- Hartmann, Heinz (2011). *Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu*. Çev. Banu Büyükkal, İstanbul: Metis Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (1986). *Tinin Görüngübilimi*, Çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi.
- Jameson, Fredric (2009). *Ütopya Denen Arzu*. Çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karl, Marx (2013). Yabancılaşma. çev. K. Somer, A. Kardam, S. Belli, A. Gelen, Y. Fincancı, A. Bilgi, Der. Barışta Erdost, Ankara: Sol Yayınları.
- Kırgın, Cineti (2020). Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat'ta Deniz Algısı.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kiraz, Sibel (2011). Yabancılaşma Sorunu ve Hegel. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak, Orhan (1989). "Melih Cevdet Anday"la Söyleşi", *Defter*, S.10, Haziran-Ekim s.8187.
- Koldaş, Arzu (2020). Melih Cevdet Anday'ın Kolları Bağlı Odysseus ve Göçebe Deniz'in Üstünde Adlı Şiir Kitaplarında Mitolojik Unsurlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Gazimağusa :Doğu Akdeniz Üniversitesi
- Oktay, Ahmet (1999). "Yazın, Yabancılaşma ve Yabancılaştırma". *Virgöl* 16, ss.32-35.
- Ollman, Bertell (2008). *Yabancılaşma: Marx'ın kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı*. Çev. Ayşegül Kars. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Öneş, Mustafa (1996). "Melih Cevdet Anday'ın 42 Yıllık Şiir Serüveni". *Şair/Şiir Yazıları*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 35-44.
- Rousseau, Jean Jacques (2012). *Toplum Sözleşmesi*. Çev. Vedat Günyol, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sartre, Jean Paul (2011). *Varlık ve Hiçlik*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sazyek, Hakan (1996). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Harekâtı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yalçın, Murat (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yivli, Oktay (2013). Necip Fazıl Şiirinde Kent ve Yabancılaşma. Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu: Konya. ss.641-648.

BÖLÜM 3

ბრუნვათა ფუნქციების შეპირისპირებითი ანალიზი
ქართულ და თურქულ ენებში და მისი მნიშვნელობა
ქართული, როგორც მეორე ენის სწავლებისას
**(COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOUN
CASES IN GEORGIAN AND TURKISH
LANGUAGES AND ITS IMPORTANCE IN
TEACHING GEORGIAN AS A SECOND
LANGUAGE)¹**

Mehmet Nadir ACET²

1 Kitap bölümü yazar tarafından Prof. Dr. Meri Nikolaishvili danışmanlığında hazırlanan, 2013 yılında kabul edilen “ბრუნვათა ფუნქციების შეპირისპირებითი ანალიზი ქართულ და თურქულ ენებში და მისი მნიშვნელობა ქართული, როგორც მეორე ენის სწავლებისას” (Comparative analysis of the noun cases in Georgian and Turkish languages and its importance in teaching Georgian as a second language) isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2 Mehmet Nadir Acet, Dr. , Bağımsız Araştırmacı, ORCID ID: 0000-0003-1642-8696

წიგნი მნიშვნელოვანია როგორც თურქულენოვანი სტუდენტებისათვის, რომლებსაც სურთ შეისწავლონ ქართული ენა, ასევე ქართველთათვისაც, ვისაც უნდა თურქული ენის შესწავლა. ამრიგად, ნაშრომი თავისი შინაარსით (ბრუნვის საკითხებთან დაკავშირებით) ერთგვარად სახელმძღვანელოს ფუნქციასაც იძენს, რადგან მასალა ორივე ენაზეა წარმოდგენილი და შესაბამისად გაანალიზებული. ზემოთქმულის მიხედვით ნათელია წიგნის აქტუალობა.

წიგნის მიზანია დეტალურად გავაანალიზოთ ბრუნვის ფუნქციები ქართულ და თურქულ ენებში (არსებული ლიტერატურის გათვალისწინებით).

წიგნის ამოცონაა აღნიშნული ენებში ბრუნვათა სისტემების შესწავლისა და მათი შეპირისპირებითი ანალიზის საფუძველზე იმ საერთოს დადგენა, რომელიც არის ამ ორ, სრულიად განსხვავებული სტრუქტურის, ენაში და იმ მოდელების განსზღვრა, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს თარგმანის დროს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც არა გვაქვს შესატყვისი ბრუნვა ამა თუ იმ ენაში.

ბრუნვათა სისტემა ქართულში

როგორც აღვნიშნეთ, ბრუნვა არის სახელის გრამატიკული ფორმა, რომლითაც სახელი ამყარებს მიმართებას სხვა სახელთან ან ზმნასთან. მაშასადამე, სახელის გარკვეული ფორმა (ბრუნვა) არის წინადადების წევრების მაკავშირებელი. ბრუნვათა ფუნქციები კი დგინდება გარკვეულ სინტაგმატურ მიმართებებში. ეს მიმართებები სინტაგმებს შორის შეიძლება იყოს გრამატიკული, პოსესიური და ლოკალური მნიშვნელობების. პოსესიურსა და ლოკალურს თუ გავაერთიანებთ ერთ ჯგუფში, მაშინ დაგვრჩდა ორი მიმართება: გრამატიკული და სემანტიკური (გ. ნებიერიძე, 180).

რასაკვირველია, თითოეულის დიფერენცირება აღნიშნული მიმართებებშიც შეიძლება, რაც უფრო დეტალური ანალიზის საშუალებას იძლევა. სწორედ ამ მიმართულებით წარმართება ჩვენი ანალიზი ქართულ და თურქულ ენებში.

ახლა განვიხილოთ მოკლედ ბრუნვათა სისტემა ქართულში. როგორც აღნიშნული იყო, ქართულში გვაქვს შვიდი ბრუნვა და თითოეულ ბრუნვას თავისი ნიშანი აქვს.

ბრუნვათა ძირითადი ნიშნებია:

სახელობითი -ი
 მოთრობითი -მა
 მიცემითი -ს
 ნათესაობითი -ის
 მოქმედებითი -ით
 ვითარებითი -ად
 წოდებითი -ო

ზოგიერთი ბრუნვის ფორმა შეიძლება იყო გავრცობილი „ა“ სავრცობით. ეს ბრუნვებია: მიცემითში, ნათესაობითში, მოქმედებთსა და ვითარებითში.

მიცემითი კაც-ს(ა)
 ნათესაობითი კაც-ის(ა)
 მოქმედებითი კაც-ით(ა)
 ვითარებითი კაც-ად(ა)

შეიძლება ითქვას რომ, ქართულში ბრუნვების ერთი სახე გვაქვს. თუმცა, ბრუნვის ნიშნებისა და ფუძის ფონეტიკური ცვლილებების გამო ბრუნებას ქართულში რამდენიმე ტიპებად ყოფენ. სახელის ფუძე, თვის მხრივ, ორი სახისა: თანხმოვანფუძიანი და ხმოვანფუძიანი. სწორედ ფუძის დაბოლოებისა და ბრუნვის ნიშნის ურთიერთობისას ხდება ფონეტიკური პროცესები, რომელთა საფუძველზე ხდება ბრუნების ტიპების გამოყოფა.

როგორც ცნობილია, ქართულში აკ. შანიძის მიხედვით გვაქვს სახელთა ბრუნების სამი ტიპი. იგი ითვალისწინებს სახელის ფუძის დაბოლოებასა და ცვლილებებს, მაგრამ ტიპებს განსაზღვრავს ძირითადად ბრუნვის ნიშნების ცვლილების მიხედვით:

	I ტიპი	II ტიპი	III ტიპი
სახელობითი	-ი	-	–
მოთხრობითი	-მა	-მ	-მ
მიცემითი	-ს(ა)	-ს(ა)	-ს
ნათესაობითი	-ის(ა)	-ის(ა)	-ს(ი)
მოქმედებითი	-ით(ა)	-ით(ა)	-თი
ვითარებითი	-ად(ა)	-დ(ა)	-დ
წოდებითი	-ო	-ო/-ვ	-ო/-ვ

I ტიპი

1. თანხმოვანფუძიანი სახელები

უკუმშველი

სახელობითი	სახლ-ი
მოთხრობითი	სახლ-მა
მიცემითი	სახლ-ს
ნათესაობითი	სახლ-ის
მოქმედებითი	სახლ-ით
ვითარებითი	სახლ-ად
წოდებითი	სახლ-ო

კუმშვადი

	ა/Ø	ე/Ø	ო/ვ	ო/Ø
სახელობითი	ქათამ-ი	კედელ-ი	მინდორ-ი	ფოთოლ-ი
მოთხრობითი	ქათამ-მა	კედელ-მა	მინდორ-მა	ფოთოლ-მა
მიცემითი	ქათამ-ს(ა)	კედელ-ს(ა)	მინდორ-ს(ა)	ფოთოლ-ს(ა)
ნათესაობითი	ქათმ-ის(ა)	კედლ-ის(ა)	მინდვრ-ის(ა)	ფოთლ-ის(ა)
მოქმედებითი	ქათმ-ით(ა)	კედლ-ით(ა)	მინდვრ-ით(ა)	ფოთლ-ით(ა)
ვითარებითი	ქათმ-ად(ა)	კედლ-ად(ა)	მინდვრ-ად(ა)	ფოთლ-ად(ა)
წოდებითი	ქათამ-ო	კედელ-ო	მინდორ-ო	ფოთოლ-ო

II ტიპი

2. ხმოვანფუძიანი სახელები
კვეცადი

	ა/Ø	ე/Ø
სახელობითი	და	ხე
მოთხრობითი	და-მ	ხე-მ
მიცემითი	და-ს(ა)	ხე-ს(ა)
ნათესაობითი	დ-ის(ა)	ხ-ის(ა)
მოქმედებითი	დ-ით(ა)	ხ-ით(ა)
ვითარებითი	და-დ(ა)	ხე-დ(ა)
წოდებითი	და-ო	ხე-ო

III ტიპი

3. ხმოვანფუძიანი სახელები
უკვეცელი

	უთო	ბუ
სახელობითი	უთო	ბუ
მოთხრობითი	უთო-მ	ბუ-მ
მიცემითი	უთო-ს(ა)	ბუ-ს(ა)
ნათესაობითი	უთო-ს(ი)	ბუ-ს(ი)
მოქმედებითი	უთო-თი	ბუ-თი
ვითარებითი	უთო-დ(ა)	ბუ-დ(ა)
წოდებითი	უთო-ვ	ბუ-ო

ცალკე ჯგუფად გამოიყოფა ეგ. წ. კუმშვად- კვეცადი სახელები, რომლებიც მხ. რიცხვის სამ ბრუნვაში განიცდიან კუმშვას და კვეცას.

სახელობითი	ფანჯარა
მოთხრობითი	ფანჯარა-მ
მიცემითი	ფანჯარა-ს
ნათესაობითი	ფანჯარ-ის
მოქმედებითი	ფანჯარ-ით
ვითარებითი	ფანჯარ-ად
წოდებითი	ფანჯარა-ვ

საკუთარ სახელთა ბრუნება

ცალკე ჯგუფად გამოიყოფა საკუთარ სახელთა ჯგუფს მიეკუთვნება ადამიანთა სახელები და გვარები და გეოგრაფიული სახელები.

პირთა სახელები: ადამიანის (პირთა) სახელები არც იკუმშება და არც იკვეცება. არა აქვს მათ არც მრავლობითი რიცხვი. პირთა სახელები წოდებით ბრუნვაში ბრუნვის ნიშნის გარეშე იმიტომ რომ, წოდებითი ბრუნვა მიმართვის ფორმაა, მიმართვისას კი ადამიანის სახელი ფუძის სახით წარმოდგენილი.

სახელობითი	დავით	მზია	ნინო
აკაკი			
მოთხრობითი	დავით-მა	მზია-მ	ნინო-
მ აკაკი-მ			
მიცემითი	დავით-ს	მზია-ს	ნინო-
ს აკაკი-ს			
ნათესაობითი	დავით-ის	მზია-სი	ნინო-
სი აკაკი-სი			
მოქმედებითი	დავით-ით	მზია-თი	ნინო-
თი აკაკი-თი			
ვითარებითი	დავით-ად	მზია-დ	ნინო-
დ აკაკი-დ			
წოდებითი	დავით	მზია	ნინო
აკაკი			

ადამიანის სახელისა და გვარის ერთად ხმარების დროს მხოლოდ გვარი იბრუნვის, მის წინ მდგომი სახელი კი უცვლელი რჩება და არა აქვს მნიშვნელობა, ბმოვანფუძიანი თუ თანხმოვანფუძიანი.

სახელობითი	ლევან	იაშვილ-ი	ილია
ქავჭავაძე			
მოთხრობითი	ლევან	იაშვილ-მა	ილია
ქავჭავაძე-მ			
მიცემითი	ლევან	იაშვილ-ს	ილია
ქავჭავაძე-ს			
ნათესაობითი	ლევან	იაშვილ-ის	ილია
ქავჭავაძ-ის			
მოქმედებითი	ლევან	იაშვილ-ით	ილია
ქავჭავაძ-ით			
ვითარებითი	ლევან	იაშვილ-ად	ილია
ქავჭავაძე-დ			
წოდებითი	ლევან	იაშვილ-ო	ილია
ქავჭავაძე			

გეოგრაფიული სახელები: „აღნიშნავენ ქვეყნებს, მხარე-კუთხებს, ხეობებს, ტბებს, მდინარეებს, ქალაქებს, სოფლებს, უბნებს, მთებს, ბორცვებს, ტყეებს, სამოვრებს, მინდორ-ველებს, დაბლობებს და სხვა“ (ა. შანიძე). ისინი იბრუნვიან, როგორც ჩვეულებრივი საზოგადო სახელები, მაგრამ არა აქვთ მრავლობითი რიცხვი. მაგ.;

სახ.	თბილის-ი	აჭარა	მტკვარ-ი
მცხეთა			
მოთხ.	თბილის-მა	აჭარა-მ	მტკვარ-მა
მცხეთა-მ			
მიც.	თბილის-ს	აჭარა-ს	მტკვარ-ს
მცხეთა-ს			
ნათ.	თბილის-ის	აჭარ-ის	მტკვარ-ის
მცხეთ-ის			
მოქ.	თბილის-ით	აჭარ-ით	მტკვარ-ით
მცხეთ-ით			
ვით.	თბილის-ად	აჭარა-დ	მტკვარ-ად
მცხეთ-ად			
წოდ.	თბილის-ო	აჭარა-ვ	მტკვარ-ო
მცხეთა-ვ			

ახლა წარმოვადგენთ მრავლობითი რიცხვის ფორმებს. ქართულში არსებობს ორგვარი მრავლობითი -ებიანი და ნართანია. პირველი წარმოებისას ფუძეს ემატება -ებ სუფიქსი და შემდეგ ბრუნვის ნიშანი. ნართანიან მრავლობითში სახელობით და წოდებით ბრუნვებში გვაქვს -ნ-, ხოლო მოთხრობით, ნათესაობით, მიცემით ბრუნვებში -თ- და -ა სავრცობი. მაგ:

სახელობითი	კაც-ებ-ი	კაც-ნ-ი
მოთხრობითი	კაც-ებ-მა	კაც-თ(ა)
მიცემითი	კაც-ებ-ს(ა)	კაც-თ(ა)
ნათესაობითი	კაც-ებ-ის(ა)	კაც-თ(ა)
მოქმედებითი	კაც-ებ-ით(ა)	-
ვითარებითი	კაც-ებ-ად(ა)	-
წოდებითი	კაც-ებ-ო	კაც-ნ-ო

როგორც აღნიშნული იყო, მრავლობითი რიცხვის ფორმა არა აქვს გეოგრაფიულ და ადამიანთა საკუთარ სახელებს.

ბრუნვათა ფუნქციები ქართულში და მათი შესატყვისი თურქულში

ქართულში ყველა ბრუნვას მეტ-ნაკლებად გამოკვეთილი ფუნქცია აქვს. პირველ რიგში განვიხილოთ გრამატიკულ მიმართებების გამომხატველი ბრუნვები: სახელობითი, მოთხრობითი და მიცემითი. ამ ბრუნვებშია წარმოდგენილი პირმომართი აქტანტები (ანუ ზმნასთან დაკავშირებული სახელები. თ. უთურგაიძე). დასახელებული ბრუნვებიდან

თითოეულს განვიხილავთ ცალცალკე. წარმოვადგენთ შესატყის მაგალითებს თურქულად და განვსაზღვრავთ მათ ფუნქციებს კონკრეტულ შემთხვევაში.

სახელობითი ბრუნვა

სახელობითი ბრუნვა არის სახელდების ფორმა. ბრუნვის პარადიგმის ბაზისური ფორმა. სახელის ამოსავალი (ნეიტრალური) ფორმა, რომელიც მიუგებს კითხვებს: რ ა? და ვ ი ნ? გრამატიკული შინაარსის ბრუნვა ყველა ენაში დგას პირველ ადგილას და ის ბევრ ენაში არამარკირებულია. ქართულში სახელობით ბრუნვაში დასმული სახელი მიჩნეულია სალექსიკონი ერთეულად. (თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია, გვ.82)

სახელობითი ბრუნვის ფუნქციები:

1. სუბიექტის ბრუნვა გარდამავალი ან პოტენციურად გარდამავალი ზმნის პირველი სერიის ფორმებთან. (მ. ნიკოლაიშვილი, გვ.) მაგ:
 - **კაცი** ხატავს სურათს. (აწმყო)
Adam resim çiziyor.
 - **კაცი** ხატავდა სურათს. (უწყეტილი)
Adam resim çiziyordu.
 - **კაცი** დახატავს სურათს. (მყოფადი)
Adam resim çizecek.
 - ჩემი **საათი** კარგად მუშაობს.
Benim saatim iyi çalışıyor.
 - ეს **ლამაზი ქალბატონი** ჩვენს სახლში ცხოვრობს.
Bu güzel hanımefendi bizim evimizde yaşıyor.
2. სუბიექტის ბრუნვა გარდაუვალი ზმნის ყველა სერიის ფორმებთან. მაგ:
 - **ეთერი** ეფერება დედას. (I სერია)
Eter annesini okşuyor.
 - **ბავშვი** იზრდებოდა მშობლებთან. (I სერია)
Çocuk ebeveynleriyle büyüyordu.
 - დაელოდეთ, **სადილო** ნახევარ საათში იქნება. (I სერია)
Bekleyiniz, yemek yarım saat içinde hazır olacak.
 - **ეთერი** მოეფერა დედას. (II სერია)
Eter annesini okşadı.
 - **ღუმელი** ჯერ არ გამთბარა. (III სერია)
Fırın henüz ısınmamış.

3. შედგენილი შემასმენლის სახელადი ნაწილის ბრუნვა. მაგ:
 - ჩემი ცოლი ექიმა.
Benim eşim doktordur.
 - ნიკო ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტია.
Niko filoloji fakültesinin öğrencisidir.
 - ჯემალი სერიოზული ახალგაზრდა იყო.
Cemal ciddi bir genç idi.
 - ვარდი ყვავილთა დედოფალია.
Gül çiçeklerin kraliçesidir.
4. პირდაპირი ობიექტის ბრუნვა გარდამავალი ზმნის II და III სერიის ფორმებთან:
 - ნიკომ დახატა **თვითმფრინავი**.
Niko uçak çizdi.
 - თამარ, გაიცანი ჩემი კლასის **ამხანაგი**!
Tamar, benim sınıf arkadaşımınla tanış!
 - წაიკითხეთ ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის **წერილები**“?
İlia Çavçavadze'nin "yolcunun mektupları"nı okudunuz mu?
 - ოცნებას წაეღო მისი **ფიქრები**.
Onun düşünceleri onu hayale götürdü
 - ვაჟს ქერა ქალიშვილისათვის **ხელი** მოეხვია.
Vaja sarışın çocuğu eline aldı.
5. რეალური ობიექტის ბრუნვა ინვერსიულ ზმნებში.
 - პირადობის **მოწმობა** გაქვს?
Nüfus cüzdanın var mı?
 - შენ გერხეოდა ყურზე **საყურე**.
Kulağında küpeler sallanıyordu.
 - ნინოს უყვარს **ტორტი**.
Nino yaş pasta seviyor.

ამრიგად, თუ სახელი სუბიექტის ფუნქციას ასრულებს, ქართულის სახელობით ბრუნვას თურქულში შეესატყვისება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვა.

თუ სახელი პირდაპირი ობიექტის ფუნქციას ასრულებს თურქულში მას შეესატყვისება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვა.

თუ სახელი პირდაპირი ობიექტის ფუნქციას ასრულებს და განსაზღვრულია თურქულში მას შეესატყვისება ბრალდებითი ბრუნვა.

თუ სახელი პირდაპირი ობიექტის ფუნქციას ასრულებს და აქვს კუთვნილების განსაზღვრელი სიტყვა მას თურქულში

შეესატყვისება ნათესაობითი ბრუნვა უთანდებულად ან თანდებილიანი.

მოთხრობითი ბრუნვა

მოთხრობითი ბრუნვაფუნქციური თვალსაზრისით განსაკუთრებული დატვირთვის ბრუნვაა _ გვხვდება მხოლოდ სუბიექტის ბრუნვად, ისიც მხოლოდ გარდამავალი ან პოტენციურად გარდამავალი ზმნის II სერიაში. შემთხვევითი არ არის, რომ ამ ბრუნვას მეორე სახელობითს უწოდებენ. ეს გამართლებულია როგორც ისტორიული (წარმომავლობითი), ისე ფუნქციური თვალსაზრისით. ამიტომაც მისი დასმა სახელობითის შემდეგ განსაკუთრებულ დასაბუთებას არ მოითხოვს.

მოთხრობითი ბრუნვის ფუნქცია:

ეს ბრუნვა გამოხატავს სუბიექტს გარდამავალი ან პოტენციურად გარდამავალი ზმნის მეორე სერიის ფორმებთან. მაგ:

1. **ვანომ** ააშენა სახლი.
Vano ev inşa etti.
2. **ცამ** პირი მოიხსნა. (თ. სახ., 796)
Gökyüzü ağzını açtı.
3. **კაცმა** ღიმილით გზა დამილოცა. (მ. ლებ., 103)
Adam gülererek yolumu kutsadı.
4. **მწარე ფიქრებმა** წამიღეს. (მოგ.აკ., 151)
Acı düşünceler beni alıp götürdü.
5. **გიორგიმ** ფული სთხოვა მამას.
Giorgi babasından para istedi.
6. **გიორგიმ** მისწერა წერილი ამხანაგს.
Giorgi arkadaşına mektup yazdı.
7. **მან** აუშენა სახლი ამხანაგს.
O arkadaşına ev inşa etti.
8. ქუთაისის **ინტელიგენციამ** მას სადილი გაუმართა. (მოგ. აკ., 110)
Kutaisi'nin entelektüelleri onu yemeğe davet etti.
9. **სიხარულმაც** იცის ცრემლი. (მოგ. აკ., 67)
Sevinç de göz yaşını bilir.
10. ფიჭვის **ხეებმა**, ფიჭვის **ხეებმა** თვალთ აიფარეს მწვანე ხელები.
(ა. კალანდ., 298)
Çam ağaçları, çam ağaçları yeşil kollarıyla gözümü kapattı.

11. ყველამ გაიგოს შეყვარებულ მგონის ლექსი. (პ. იაშვი., 67)
Aşık şairin şiirini herkes duysun.
12. ფერმკრთალ დედოფალს მეფემ მოხსნა ფარჩის მანტია. (პ. იაშვი., 72)
Soluk renkli cüppeyi kraliçeden kral çıkardı.
13. ყველაფერმა დაკარგა ნათელი და ბრწყინვალეობა. (ნ. ონაშვი., 129)
Her şey aydınlığını ve parlaklığını yitirdi.
14. გიორგიმ უნდა მისწეროს წერილი ამხანაგს.
Giorgi arkadaşına bir mektup yazmalı.
15. დღესვე უნდა დავადგინო, როდის გავემეზავრები თურქეთში.
Bugün Türkiye'ye ne zaman öğrenmeliyim.
16. ჩემი საბუთები ნიკომ და ბექამ უნდა წაიღონ ინსტიტუტში. (ნ. ონაშვი., 154)
Benim belgelerimi Niko ve Beka enstitüye götürmeli.
17. ამ მანდილოსანმა სამი წელი იცხოვრა ჩვენს სახლში.
Bu kadınlardan biri üç yıl bizim evde yaşadı.
მოთხრობითი დგას სუბიექტი “იცის და უწყის,, ზმნათა აწმყოს წრის ფორმებთანაც.
მაგ:
- ეს ყველამ კარგად უწყის. (ვაჟა)
Herkes bunu biliyor.
- ნინომ იცის ქართული და თურქული ენა.
Nino Gürcüce ve Türkçe biliyor.
ამრიგად, თურქულში არა გვაქვს მოთხრობითი ბრუნვა. მაგრამ, ქართულ მოთხრობით ბრუნვას თურქულში შეესატყვისება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვა.

მიცემითი ბრუნვა

მიცემითი ბრუნვა ფუნქციური თვალსაზრისით ერთ-ერთი ყველაზე დატვირთული ბრუნვაა. მაგრამ, პირველ რიგში, ის პირმომართი აქტენტის ბრუნვაა. როგორც რეალური სუბიექტისა (ინვერსიულ ფორმებში), ისე ირიბი და პირდაპირი ობიექტებისა (I სერიაში); მეორე მხრივ, ის ასრულებს უბრალო დამატების როლსაც უთანდებულოდ (იმვითად) თანდებულით, ასევე გამოხატავს ლოკალიზაციას.

მიცემითი ბრუნვის ფუნქციები:

1. სუბიექტს:

გარდამავალი ზმნის მესამე სერიისფორმებთან. მაგ:

- მთელი ღამე შუბლი არ გაუხსნიათ მთებს (ო. იოს., 73)
 - ჩვენს ოჯახს ნათესაური კავშირი არ გაუწყვეტია მასთან (მოგ. აკ., 22)
- Bizim ailenin akraba ilişkisi bununla kopmaz.
- ცხენს დაუწყია ჭიხვინი (ო.ჭილ.,II, 433)
- At kişlemeye başlamış.
- ტყეს შეუნახავს დილის სურნელი (ო.ჭილ., I, 543)
- Orman sabahın güzel kokusunu saklar
- ბერძენს გიტარა გვერდზე გადაედო (გ. ფანჯ., 124)
- Yunanlılar gitarın yanına yayıldı
2. პირდაპირი ობიექტი ზმნის I სერიის ფორმებთან. მაგ:
- ყვავები **შავს** ჩაიცვამენ.
- Kargalar siyah giyerler.
- მე ვხატავ **სურათს**.
- Ben resim çiziyorum.
- ნინო წერს **წერილს**.
- Nino mektup yazıyor.
- მომეცით, შეგივსებთ მკითხველის **ბარათს**.
- Bana verin, okuyucu kartını dolduracağım.
- გილოცავთ დაბადების **დღეს**!
- Doğum gününüz kutlu olsun!
3. ირიბი ობიექტი გარდაუვალი ზმნის I და II სერიის ფორმებთან. მაგ:
- ნაბიჯები შეანელა და დაღონებული კარს მიეყრდნო (გ. ფანჯ.,54)
- Adımlarını yavaşlattı ve üzgün haliyle kapıya dayandı.
- ლევანმა მარინეს ჭიქა შამპაურით შეუვსო (გ. ფანჯ.,206)
- Levan Marine'nin bardağını şampanya ile doldurdu.
- დაბნეული დავჭერებოდი ცარიელ ფურცელს (ნ. ონაშ., 59)
- Boş kağıda şaşırmış bakakalmıştım
- შიო თავმჯდომარეს მიუბრუნდა (ნ. ონაშ., 87)
- Şio başkana döndü
- მე შევეხები ნაზი კოცნით შენს ბროლის ხელებს (პ. იაშვ., 89)
- Ben nazik öpücüğümle senin kristal ellerine dokunacağım.
- მოღუშული გაჰყურებდა გზას (ნ. ონაშ., 129)
- O yola üzgün bakıyordu.
- ჭენებით მისდევდნენ ბილიკს (ო. იოს., 158)
- Dar yolda dört nala koşturuyordu.
- მოსახვევთან ზურგით აეკრა კედელს (ო. იოს.,160)
- Dönemeçte sırtıyla duvara yaslandı.
- ვარსკვლავებს ეთამაშება (თ. სახ., 197)

Yıldızlar oynuyorlar

4. უბრალო დამატება მიცემით ბრუნვაში (უთანდებულოდ) ახალ ქართულში თითქმის არ გვხვდება შეიძლება შეგვხვდეს პოეზიაში.
5. უბრალო დამატება მიმდებარის ფორმებთან.
 - უსაქმობას შერვეულს მუშაობა უჭირდა.
 - ქართველო, ხელი ხმაღს იკარ.
 - ვანო ჯოხს დაყრდნობილი აქეთ-იქეთ იყურებოდა.
Vano değneğe yaslanmış oraya buraya bakıyordu
6. მიცემითი ბრუნვის ფორმით ვხვდებით დროისა და ადგილის შინაარსის გამოხატავ სიტყვებს. მაგ:
 - ის ამთავრებს უნივერსიტეტს მოვავალ წელს.
O üniversiteyi bu yıl bitirecek.
 - საღამოს აუცილებლად მოვალ.
Akşam mutlaka geleceğim
 - იმ კვირას ჩამოვალ.
O hafta geleceğim
 - სახლთან ახლოს მოვიდა.
Evin yakınına geldim
 - სახლიდან შორს წავიდა.
Evden uzağa gittim

ქართულში, როგორც ცნობილია, სუბიექტი შეიძლება იყოს სახელობით, მოთხრობით და მიცემით ბრუნვებში. ყველა ამ ბრუნვას თურქულში მიესადაგება სახელობითი. თურქულში არა გვაქვს სერიები როგორც ქართულში და სუბიექტიც ყოველთვის სახელობით ბრუნვაშია. მაგ: (კეთდება: yapmak , საჭმელი: yemek)

ნინო აკათებს საჭმელს. -Nino yemek yapıyor.

ნინომ გააკეთა საჭმელი. -Nino yemek yaptı.

ნინოს გაუკეთებია საჭმელი. -Nino yemek yapmış.

თუ სახელი მიცემით ბრუნვასი ასრულებს პირდაპირი ობიექტის ფუნქციას ძირითადად შეესატყვისება თურქულში სახელობით ბრუნვა.

თუ სახელი მიცემით ბრუნვაში ასრულებს ირიბი ობიექტის ფუნქციას თურქულში ძირითადად შეესატყვისება ბრალდებითი ბრუნვა, ზოგჯერ თანდებულთაც. თუ ამგვარ სახელს კუთვნილების განმსაზღვრელი სიტყვა ახლავს, მაშინ თურქულში ნათესაობითი ბრუნვა შეესატყვისება.

ნათესაობითი ბრუნვა

ირიბ ბრუნვათაგან ერთერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ბრუნვაა. მას მრავალი ფუნქცია აქვს.

ნათესაობითი (გენიტივუს), ბერძნული „გენიკე“, არასწორად ითარგმნა ლათინურად და შემდეგ გავრცელდა სხვა ენებშიც. `გენიკე- ნიშნავს `გვარეობითს~ და არა ნათესაობითს. სათანადო ბრუნვის მნიშვნელობას ბერძნული ტერმინი უფრო გამოხატავს: ხის სკამი, ვერცხლის საყურე... ამ ბრუნვის ერთ-ერთ ფუნქციად მიჩნეულია კუთვნილების გამოხატვა. სინტაგმებში: უნივერსიტეტის სტუდენტი, მეზობლის ქმარი და სხვ. ნათესაობითში დასმული სახელი კუთვნილებას მიუთითებს (თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია, გვ.83)

ნათესაობითი ბრუნვის ფუნქციები:

ნათესაობითი ბრუნვის ერთ- ერთი ძირითადი ფუნქციაა სუბსტანტიური ანუ მართული მსაზღვრელის გამოხატვა: მზ-ის სხივი, ოთახის კედელი, კაც-ის საათი... თავისი მნიშვნელობით სუბსტანდიური მსაზღვრელი ქართულში გამოხატავს:

1. კუთვნილებს:

- მე ვარ უნივერსიტეტის ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუდენტი.

Ben üniversitenin filoloji fakültesinin öğrencisiyim.

- აკაკი წერეთლის ლექსების კრებული გაქვთ?

Akaki Tsreteli'nin şiirlerinin kitabı var mı?

- მეზობლის გოგონა ხშირად დადიოდი ჩვენთან.

Komşunun kızı bize sık sık gelip gidiyordu.

- ძალიან მიყვარს სეირნობა ძველი თბილისის ქუჩებში.

Eski Tiflis'in sokaklarında dolaşmayı çok seviyorum.

ქართულში კუთვნილების მნიშვნელობას უმეტესად უერთდება ნათესაობის მნიშვნელობაც. სწორედ ნათესაობის აღმნიშვნელი სიტყვები ნათესაობითი ბრუნვით არის ნაწარმოები. მაგ: დისშვილი - ეს ნიშნავს, რომ შვილი არის ჩემი დის, მაგრამ თვით სემანტიკა ჩემს ნათესაობითზე მიუთითებს. როდესაც ვამბობთ: „გაიცანით, ეს ჩემი დისშვილია“ მთავარი ის არის, რომ ის ჩემი ნათესავია და კონკრეტულად ვინ არის, ეს შემდეგი საკითხია. ნათესაობის აღმნიშვნელ სიტყვებში ხშირად -ს თანხმოვანი დაკარგულია.

მაგ:

- დისშვილი
Yeğen (kız kardeşin çocuğu)

- ძმისშვილი
Yeğen (erkek kardeşin çocuğu)
- დეიდა(ს)შვილი
Kuzen (teyze oğlu/kızı)
- მამიდა(ს)შვილი
Kuzen (hala oğlu/kızı)
- შვილი(ს)შვილი
Torun

2. გამოხატავს მასალას:

- ხის სახლი
Ahşap ev
- ოქროს საათი
Altın saat

3. გამოხატავს დანიშნულებს:

- ბავშვის ოთახი
Çocuğun odası
- ჩაის კოვზი
Çay kaşığı
- ჭურჭლის კარადა
Kap kaçak dolabı
- გულის წვეთები
Kalp damlası

კიდევ ერთ სპეციფიკური ფუნქცია, რომელიც ნათესაობით ბრუნვას აქვს, ეს უბრალო დამატების გამოხატვაა:

ა) გუნება-განწყობის გამოხატვა ზმნასთან.

- ბავშვს ძაღლის ეშინია.
Çocuk köpekten korkuyor.
- ბ) საწყისთან:

- მიყვარს ნამცხვის კეთდება.
Pasta yapmayı seviyorum.
- ყოველდღე მჭირდება სახლის დალაგება.
Her gün evi toplamam gerekiyor.
- ძალიან მიყვარს საშინაო დავალების მომზადება.
Evle ilgili ödevler hazırlamayı çok seviyorum.

გ) მიმღეობსთან:

- ქალის გაკეთებული საჭმელი
Kadın tarafından yapılmış yemek
- ცოლის მოყვარული კაცი
Kadın düşkünü adam
- ჭამის მოძულე ბავშვი
Yemekten nefret eden çocuk

- კერძის მოსამზადებელი ქვაბი
Yemek hazırlamak için tencere

ამრიგად, ქართულის ნათესაობითი ბრუნვას შეესატყვისება ძირითადად თურქულშიც ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა. მაგრამ გვაქვს სხვა შემთხვევები.

მოქმედებითი ბრუნვა

ასევე ითავსებს უბრალო დამატების ფუნქციას, ხოლო ლოკალურ მიმართებათა თვალსაზრისით ეს ბრუნვა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ვ ი თ ა რ ე ბ ი თ ბრუნვასთან ერთად. მათი ურთიერთმიმდევრობა განპირობებულია ასევე მორფოლოგიური (სტრუქტურული) და მორფოფონოლოგიური ფაქტორებით.

მოქმედებითი ბრუნვა (ინსტრუმენტალის), როგორც უკვე აღინიშნა, რომაელების მიერ შექმნილი ტერმინია. (თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია, გვ. 83)

მოქმედებითი ბრუნვის ფუნქციები:

1. მოქმედებითი ბრუნვის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა მოქმედების იარაღის, მასალის გამოხატვა. ამ დროს მოქმედებით ბრუნვიანი სახელი უბრალო დამატების როლში გამოდის:

- დან-ით პური დაჭრა.
Bıçakla ekmek kesti
- ჩაქუჩ-ით ლურსმანი ჩააჭედა.
Çekiçle vidayı çaktı
- ტაქს-ით ბავშვი წაიყვანა.
Taksiyle çocuğu götürdü
- აგურ-ით პატარა სახლი ააშენა.
Tuğlayla küçük bir ev inşa etti

2. იმავე ფუნქციით მოქმედებითი შესაბამის საწყისსა და მიმღეობასთანაც გამოიყენება:

- დან-ით დაჭრილი პური.
Bıçakla kesilmiş ekmek
 - ძაფ-ით მოქსოვილი კაბა.
İple dikilmiş elbise
- აღნიშნავს თანაობას:
- ჩამოვიდა ცოლ-შვილით
Çoluk çocuğuyla geldi

3. მოქმედებითში დასმული სახელი გამოიყენება ასევე ადგილის, დროის, ვითარებისა და მიზეზის გარემოებების გადმოსაცემად:

ა) ადგილის გარემოება:

- დასავლეთ-ით მზე ჩადიოდა.
Güneş batıdan battı

- ჩრდილოეთ-ით ღრუბელი მოჩანდა.
Bulutlar kuzeyde göründü

ბ) დროის გარემოება:

- საღამოთი ადრე ვსაუზმობ.
Geceleri erken yemek yiyorum.
- ზაფხულობ-ით ზღვაზე ვისვენებ ხოლმე.
Yazları genelde denizde dinleniyorum
- დილით ადრე მოდიოთ.
Sabahları erken geliniz.
- აქ ზამთრობ-ით დიდი თოვლი იცის.
Burayı kışları çok karlı biliyor.

გ) ვითარების გარემოება:

- სიყვარულ-ით მიიღო.
Memnuniyetle kabul etti.
- შიმ-ით ელოდა.
Korkuyla bekledi
- სიხარულ-ით შეხვდა.
Sevinçle karşıladı.

დ) მიზეზის გარემოება:

- შიმ-ით ლამის გათავდა.
- სიხარულ-ით კინაღამ გადაირია.

მოქმედებითი ბრუნვის გადმოსაცემად იყენებენ ნაწილაკიან ფორმას, რომელსაც ზოგიერთი მეცნიერი თურქოლოგი ბრუნვად თვლის.¹

მაგალითები:

1. ფანქრით ვწერ
Kalemle yazıyorum
2. კოვზით ვჭამ
Kaşıkla yemek yiyorum
3. ანქანით წავალ
Arabayla gideceğim
4. ფეხით დავდივარ

¹ ზ. კორკმაზი, თურქეთის თურქული ენის გრამატიკა, ანკარა, 1999, გვ.317
Z. Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri, Ankara, 2009, sf. 317

Yürüyerek gidip geliyorum.

5. ხელით გაგაკეთე

Elle yaptım

საგნის არსებობა რაღაცაში:

1. ღვინით სავსე ჭიქა

Şarap dolusu bardak

2. ქირავდება ბინა ავეჯით

Mobilyalı kiralık daire

3. ფულით სავსე ჩანთა

Para dolusu çanta

4. გული სავსე აქვს სიკეთით

Kalbi iyilikle dolu

გამოხატავს ხანგრძლივობას, რაოდენობას:

1. გამათავისუფლე 3 დღით.

3 günlük beni izinli say

2. 100 პროცენტით მოიგო.

Yüzde yüz oranla kazandı

3. თვითმფრინავის ფრენა 3 საათით გადაიდო

Uçuş 3 saattir

ვითარებითი ბრუნვა

ვითარებითი ბრუნვა არა გვაქვს ევროპულ ენებში. როგორც არნ. ჩიქობავა აღნიშნავს, რომ ყოფილიყო ეს ბრუნვა, ქართულისთვისაც გადმოთარგმნიდნენ. ბრუნვის სახელის შერჩევისას გრამატიკების ავტორები ბრუნვის მნიშვნელობას დაემყარნენ, მაგრამ რადგან მნიშ- ვნელობა სხვადასხვაგვარი იყო, ზოგმა ერთი მომენტი გამოიყენა ამოსავლად, ზოგმა – მეორე. თავად არნ. ჩიქობავა ვითარებითი ბრუნვის აღსანიშნად იყენებს ტერმინს მიმართულებითი. ამ ბრუნვის ფორმას შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი შინაარსი: მიმართულების გადმოცემა (ძირითადად ძველ ქართულში); მოქმედების მიზნის გამოხატვა; სივრცეში, დროში სასრულობის ასახვა. (თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია, გვ.84)

ვითარებითი ბრუნვის ფუნქციები:

1. უბრალო დამატება ძირითადად გარდაქცევითობის მნიშვნელობით.

- ტყე უზარმაზარ ქალაქად იქცა. (ვაჟა, 6, 79)

Orman şehre dönüşti

2. შედგენილი შემესმენლის სახელადი ნაწილი.
 - დილით ავადმყოფი უარესად შეიქნა.
Sabah hasta kötü oldu.
 3. ადგილის გარემოება:
 - ამ ქვეყნად სამართალი არის
Burada ülkece adalet var.
 - სოფლად ცხოვრება უფრო მდორედ მიედინება
Köy yaşamı yavaş seyreder.
 4. დროის გარემოება:
 - აქ ძველად ეკლესია იდგა.
Burada eski kilise dururdu.
 5. ვითარების გარემოება:
 - მწვანედ ბიბინებს მიწდორი.
Tarlada otları ayıklıyor
 6. მიზნის გარემოება:
 - სათევზაო-დ წავიდა.
Balık avlamaya gitti
 - საჭმელ-ად არ ვარგა
Yemek yapmaya başaramadı
 7. გამოხატავს დანიშნულებას:
 - ცოლად მიიღო.
Eş olarak istiyorum
 - დირექტორად დანიშნეს.
Müdür olarak atandı.
 8. გამოხატავს ღირებულებას:
 - ერთ კილოგრამს სამ ლარად ვიყიდი.
Bir kilosunu üç lariye satın aldım
 - 5 ლარად ვიყიდე.
5 lariye satın aldım
 - ორ ლარად მომეცით.
İki lariye bana veriniz
- ამრიგად, ქართულის ვითარებითი ბრუნვას თურქულში ძირითადად შეესატყვისება თანდებულიანი ბრუნვა.

წოდებითი ბრუნვა

წოდებითი (ვოკატივე) რეალურად არის საუბრის ადრესატისადმი მიმართვა, წოდებითის ფორმით კი ხდება თავად ადრესატის და- კონკრეტება (მერაბ, ბავშვ-ო). წოდებითი

(კლექტივე) დიონისე თრაკიელის ტერმინია. იგი გამოიყენება დამახების, მოწოდების, მიმართვის დროს, როდესაც გვინდა იმ პირის ყურადღება მოვიპყროთ, ვისაც მივმართავთ სალაპარაკოდ. ამ ფუნქციას კარგად გამოხატავს თავად წოდებითი და ამგვარი დანიშნულების გამო ხშირად გვხვდება დიალოგებში. მას ახასიათებს ძახილის ინტონაცია და ამით განსხვავდება კიდევ ყველა სხვა ბრუნვისაგან. მისი ადგილი წინადადებაში არ არის ფიქსირებული და შეიძლება წინადადების თავშიც იყოს, შუაშიც და ბოლოშიც. იგი არ იმართვის არც ზმნის, არც სახელის, არც თანდებულის მიერ და წინადადებაში მძიმით ან ძახილის ნიშნით გამოიყოფა (ვ. თოფური). ჩამოთვლილი არგუმენტების მიხედვით მკვლევარი შემდეგ დასკვნას აკეთებს: პრაქტიკული მიზნით ბრუნვის სისტემაში წოდებითის დატოვება არ არის გამართლებული. (თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია გვ.84)

ა. შანიძე აზრით კი, წოდებითი ბრუნვა ფორმა მორფოლოგიური ნიშნებით ბრუნვათა რიგში დგას და ის არის ბრუნვის ფორმა. სინტაქსურად სინტაგმას ქმნის სახელებთან, ხოლო მორფოლოგიურად ერთნაირი ლექსიკური მნიშვნელობა აქვს და მრავლობითი რიცხვს სხვა ბრუნვების მსგავსად აწარმოებს.

წოდებითი ბრუნვის ფუნქციები:

წოდებით ბრუნვას ერთადერთი ფუნქცია აქვს მიმართვა. სხვა ბრუნვებისგან

განსხვავებით, ის სიტყვების ერთმანეთთან დამაკავშირებლად არ გამოიყენება და არც ზმნურ კონსტრუქციებში შედის.

მაგ: აი, ძმა-ო, ეს ჭიგნი არის ქართველების გულის საუნჯე (ჭავ., 283)

ჩემ-ო კარგ-ო ქვეყანა-ვ, რაზედ მოგიწყენია! (ილია)

წოდებითი ბრუნვის ფორმა არ არის თურქულში. ამ ფორმას მიესადაგება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვის ფორმა.

მაგალითები:

1. შვილო მოდი აქ!
Çocuk buraya gel!
2. ქალიშვილო!
Küçük hanım!

3. ჩემო კარგო!
Canım!
4. ჩემო ძვირფასო!
Aziz!
5. ამხანაგო!
Arkadaş!

ქართული და თურქული სხვადასხვა ენათა ოჯახებს ეკუთვნის. ქართული იბერიულ-კავკასიური, თურქული კი ალთაურ ენათა ოჯახში შედის. მიუხედავად ამისა, ბრუნვებში მათი შეპირისპირებისას ბევრი საინტერესო ფაქტი აღმოჩნდა. ახალ ქართულში მიღებული შეხედულების თანახმად შვიდი ბრუნვაა. სახელები ამ ბრუნვების მიხედვით იცვლება. ბრუნვათა სახელწოდებებია: სახელობითი, მოთხრობითი, მიცემითი, ნათესაობითი, მოქმედებითი, ვითარებითი და წოდებითი.

თანამედროვე თურქულში კი 6 ბრუნვაა. ესენია: სახელობითი, მიცემითი, ნათესაობითი, ბრალდებითი, ადგილობითი და დაწყებითი. თურქულში არა გვაქვს მოთხრობითი ბრუნვა. მაგრამ, ქართულ მოთხრობით ბრუნვას თურქულში შეესატყვისება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვა.

თუ სახელი მიცემით ბრუნვასი ასრულებს პირდაპირი ობიექტის ფუნქციას ძირითადად შეესატყვისება თურქულში სახელობით ბრუნვა. თუ სახელი მიცემით ბრუნვაში ასრულებს ირიბი ობიექტის ფუნქციას თურქულში ძირითადად შეესატყვისება ბრალდებითი ბრუნვა, ზოგჯერ თანდებულითაც. თუ ამგვარ სახელს კუთვნილების განმსაზღვრელი სიტყვა ახლავს, მაშინ თურქულში ნათესაობითი ბრუნვა შეესატყვისება. ქართულის ნათესაობითი ბრუნვას შეესატყვისება ძირითადად თურქულშიც ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა. მაგრამ გვაქვს სხვა შემთხვევები

მოქმედებითი ბრუნვის გადმოსაცემად იყენებენ ნაწილაკიან ფორმას, რომელსაც ზოგიერთი მეცნიერი თურქოლოგი ბრუნვად თვლის. ქართულის ვითარებითის ბრუნვას თურქულში ძირითადად შეესატყვისება თანდებულიანი ბრუნვა. წოდებითი ბრუნვის ფორმა არ არის თურქულში. ამ ფორმას მიესადაგება სახელობითი ანუ განუსაზღვრელობითი ბრუნვის ფორმა.

KAYNAKÇA

Çlaidze, L. (2001). *Gürcüce-Türkçe Sözlük*.

Ergin, M. (1969). *Türk Dil Bilgisi*.

Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*.

გოგოლაშვილი, გ. (2011). *თანამედროვე ქართული ენის მორფოლოგია*.

გეგუჩაძე, ლ. (1999). *ქართული ენა ნაწილი 1-2*.

Kvantaliani, K. (2010). *Gürcüce-Türkçe Sözlük*.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*.

M.S. Nikolaişvili, M.S. & İlurizde, M.A. (2004). *Gürcüce Öğreniyoruz*.

ნიკოლაიშვილი, მ. (2006). *ქართველურ ენათა შესწავლისა და სწავლების საკითხები*.

ფეიქრიშვილი, ჟ. (2007). *ქართული ენის მორფოლოგია*.

ფეიქრიშვილი, ჟ. (1996). *ქართული ენის სინტაქსი*.

შანიძე, აკ. (1973). *ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები*.